

A tartalomból:

Dr Farkas József: Hitviták 1932-ben — Edmond Fleg (Paris): Miért vagyok zsidó? — Tolnai Alfréd: Az asszimiláns. — Dr S. Miller (Yonkers): A zsidó a Szentföldön — A héber egyetem 5692-ben (Dr Heller Bernát) — Patai József versek: Ének a Genezáreten — Judahegyéről — Mózes Halála (P. G.) — Kiss Arnold: A biróhoz (Franz Werfel) — Csermely Gyula: Anselmo Severone — Budko fametszetei (P.) — Zsidó humor — Esriel Carlebach: Algiri utijegyzetek — Dr Fürst Aladár: Boldogok szigetein — Uj könyvek — M. Pisziok: Öt kötet emlékezések (Dr. Patai József) — Radó G.: Mi a cionizmus — Tollhegyről — Krónika és szemle — Dr Grauer Vilmos — Baumhorn Lipót ünneplése — Két műmelléklet és 32 illusztráció

ULT ÉS JOVO

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT
SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Feloldó szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199—55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

HELYREIGAZÍTÁS!

E helyen 1928. január 1. óta egy hirdetésem jelent meg, amely helyreigazításra szorult. Azt hirdettem, hogy egyedül én tisztítok klórmész nélkül lágyított (eső) vízben. Akkor így is volt.

Klórmész nélkül lágyított (eső) vízben tisztít Szabó Rezső úr tisztelt barátom tulajdonát képező Duna Gőzmosógár 1929. május 1. óta, ezt követőleg pedig a Szeleczky András úr gőzmosó üzeme is.

E hirdetésben olyan főközvettem címét is közltem, amely három évvel ezelőtt megszűnt. Ebből látható, hogy a lapszám nem rosszhiszeműség következménye.

Tudomást szerezvén róla, eszemmel minden felhívás nélkül rektifikálok és kérem a nevezett cégek elnézését.

«KIRÁLY» GŐZMOSÓDA FESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ WEISZ ANDOR BUDAPEST

IV., Magyar-utca 8. — Tel.: Aut. 861—29
VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 312—25
V., Salvány-utca 28. — Tel.: Aut. 242—26
VII., Dehán-utca 20. — Telefon: J. 312—25
V., Váci-út 170. — Telefon: 961—20

SEDERTÁL

tiszta alumíniumból, mattírozva,
olyan mint a tiszta ezüst! Elegáns
üveg betétekkel

**mélyen leszállított
ára 24 pengő**

KOLLER CSILLÁRGYAR
Budapest, VIII., Dobozi-utca 15. sz.
Telefon: József 31-3-37

Bekötési tábla az 1930. évfolyamhoz!

Nyelcoidalas teljes tartalomjegyzékkel
Ára 3 pengő és portó

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Ha jól és olcsón akar ét-
kezni, úgy keresse fel a

Elsőrendű konyha!
Menü rendszer

HOLLÄNDER-FÉLE ORTH. כשר KIFŐZÉST

VII., Rombach-utca 12. I. em. 3

Előfizetők előnyös árked-
vezményben részesülnek *

Vidéki kereskedők találkozó helye

Családok részére, vagy bárkinek kosztot kívánatra házhoz is küld

Szörmebunda

bevásárlása előtt tekintse
meg a 43 éve közismert

Reitmann

szűcs- és szörme-áruház
modelljeit

Andrássy-út 17

Telefon 26-9-32

Legolcsóbb és legmegbízhatóbb
bevásárlási forrás
Csakis képesített szűcsmesternél
vásároljon! Szombaton zárva

KÉPESÍTETT SZŰCSMESTER

Paróókák

a legmodernebb és legdivatosabb
fazonban

Visó Márknénál

VII., Király-utca 1. sz.

Az ország egyik leg-
régibb szaküzlete *

Állandó nagy raktár
minden színben, for-
mában és méretben

Nagy filet-terítők, selyem filet-csipkék, gobelinek olcsón eladók!

Vállalok:

párnamontírozást,
terítők, függönyök és
leherneműek készítését.

Sági Gyuláné

Pestszentlőrinc, Fecske-utca 10
Villamostól 2 perc

Joseph Budko (Berlin): „Férfiu, mint én, meg nem futamodi ...
A palesztinai arab-zsidó harcok után készült fametszet
„Ein Mann, wie ich, flieht nicht ...“ (Holzschnitt)

Joseph Budko (Berlin): Jeremiás (Fametszet)
 „Még ültetni fogsz szőlőket, Samaria hegyen, ültetni és szüretelni“

A Mult és Jövő 1932 februári műmelléklete

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXII. ÉVFOLYAM, 1932 FEBRUÁR

DR. FARKAS JÓZSEF: HITVITÁK 1932-BEN

Ki hitte volna, hogy 1932-ben, súlyos világválságok és megoldatlan gazdasági krízisek idején fellángolhatnak a középkori hitviták inkvizíciós tüzei és komoly papok, lekipásztorok ahelyett, hogy saját csüggedt nyájukat erősítenék nehéz harcában, a másik táborba dobálják a sistergő csóvákat?!

Súlyos vádakkal illetnek bennünket. a) A zsidóság, amely azelőtt az emberiség vallásos életében a legtöbbet jelentette, most kritikus, tagadó szellem lett. b) Ő hozta a szentség ideálját és most itt áll, mint az elfelejtett hagyományoknak, mint a kihűlt hitnek és mint a vallástalanságnak népe. c) Volt egy nép, amely a tradícióban a legnagyobbat alkotta, s ugyanez most forradalomban és rombolásban a legszörnyűbb meglepetésekkel áll a világ elé. d) Ha van nép, amelyen látszik, hogy a kereszténységen kívül megromlik a világ, akkor ő az. Van zsidókérdés s ennek egyetlen megoldása az evangélium missziói parancsa: Tegyétek tanítványokká mind a népeket.

1. Már Theodor Reinach kimutatta a „Textes greques et latins” című könyvében, hogy a pogány írók az ókorban, a zsidóellenes írók mind, hitetleneknek tekintettek és tartottak bennünket, mert ők nem látták a mi Istenünket és mi nem imádtuk az ő bálványait. Hiába fejlődött és haladt azóta az emberiség, hiába él a világon 600 millió keresztény lélek, amelyekbe a zsidó mártírok és a zsidó próféták oltották bele az egy Isten igaz hitét, a háládatlan leány ugyanazt a vádat vágja édes szülőanyja arcába, mint a pogányok. 2. Ami forradalmári szerepünket a világtörténetben illeti: tény az, hogy nekünk a francia forradalomra semmiféle befolyásunk, irányító hatásunk nem volt. És a mostani spanyol forradalom előidézésében sem jutott semmiféle szerepünk. Az első zsidó-keresztény forradalmárok a mi vérünkben valók voltak ugyan, de ezt a nagyjelentőségű történeti átalakulást nem szokta az emberiség bűnünkül felróni; hanem ellenkezőleg, megváltásnak mondják.

Mi, akik a „kerítésen kívül” állunk, vajjon mi irányítottuk-e a világtörténeti eseményeket, avagy mi csináltuk-e a kereszténység huszadik századában a háborút, amely alatt az emberiség halálra ítélve magát, rombolt és gyilkos örületében pusztított? Elpusztította az ifjúság virágát, a földi és szellemi java-

kat, a civilizáció és kultúra felbecsülhetetlen kincseit. A háború zúdította az emberiségre a forradalmakat és ellenforradalmakat és az azokkal együttjáró borzalmakat és szörnyűségeket.

A zsidó sors tragikuma három okra vezethető vissza. a) Saját gyarló emberi voltunkkal együttjáró hibáinkra, amit le nem tagadunk. Mi is emberek vagyunk. b) Még többet szenvedünk önhibánkon kívül a Fáraók, az Amalékok és Hámánok kegyetlen elnyomása és gonoszsága miatt. c) Mint mindenütt kisebbség, ki vagyunk téve az antiszemita politika ádáz gyűlöletének, rágalmazó hadjáratának. *A zsidó nép léte Isten mindenhatóságának leghatalmasabb bizonyítéka. fennmaradása, Egyiptomtól mostanáig, a világtörténet legnagyobb csodája!* Mit akarnak tőlünk? Híven teljesítjük kötelességeinket az ember és haza iránt. Mit akarnak a hitünktől? A Gondviselés kárpótolt bennünket a mi végtelen szenvedéseinkért, mikor három gazdag ajándékkal tüntette ki Izrael népét. Nekünk adta a Tórát, a Tíz-parancsolatot, amelyet az egész emberiség a magáénak vall, de fájdalom, meg nem tart. És nekünk adta a vallások bölcsőjét, Erec Jisráelt és az Örökkévalóságot. Hogy Izrael harmadszor is birtokába vette Erec Jisráelt és szeretettel ragaszkodik hozzá, *ebben a történeti tényben is Isten ujjmutatását látjuk! Kell Izrael maradékának az ősi föld! Nyelvének és szellemének szüksége van egy kultúrcentrumra, hogy meg ne semmisüljön.*

A térítők pedig, a jó- és rosszhiszeműek egyaránt vegyék tudomásul, hogy minden erőlködésük hiába való. Kár az évi három-négy zsidó megtérítésére vagyont pazarolni. *Tegyétek keresztényekké a keresztényeket!* Ez a processzus 1932 év óta sincs befejezve, Tegyétek kereszténnyé például a katolikus Franciaországot, hogy az evangéliumban annyira megvetett pénz miatt ne borítsák fel újra a világ békéjét. De mit akarnak a zsidóktól? Minden embernek, aki született e földön, természetes, elválatlan joga van az élethez és szabadon választhatja meg Istenét! Idejét-múlta, középkori hitvitákat rendezni mostanában, a világrendülés közepette és megbontani a harmóniát felekezetek és polgárok között. Vallási türelmet kérünk polgártársainktól! Hagyjanak bennünket élni és dolgozni!

EDMOND FLEG (PARIS): MIÉRT VAGYOK ZSIDÓ?

Tizennégy éves koromban kissé túlfárasztottam magam. Egy iskolatársam és legjobb barátom, ma pap és a teológia tanára, akkor falun lakott. Jó levegőre volt szükségem és édesanyja szívesen fogadott. Jól zongoráztam és a zene kedvéért meghívtak egy szomszéd családhhoz, ahol mindennapos vendég lettem. Egy öreg hölgy lakott ott lányával és három fiával. Mint egy ismert író özvegye, ismerte Taine-t, Renant és hosszabb ideig utazott Olaszországban. Gyakran beszélt emlékeiről. Szüleim tisztelték a tudást és műveltséget. Itt ez otthonos volt. A lakás egész paraszti volt ugyan, de nagy mezőre nyílt, mely magas sziklapart felett feküdt, hol a Rhône széles medrében sziklák közt kanyarodik. Öreg barátnőm figyelmeztetett a természet szépségeire, amire otthon sohasem gondoltak. A felhők játéka s a napvilág változásai események voltak számára és azzá lettek nekem is.

Nem tudtam, mit találtam újnak ebben a lakásban, de itt egész más harmóniák uralkodtak, mint amit én ismertem. Bármily bizarrnak és kényelmetlennek találtam is a szokásokat, melyek nálunk a napokat, hónapokat és éveket szabályozták, nem tudtam elképzelni, hogy másként is lehetne élni. Itt nem voltak szigorú étkezési szabályok, sem parancsoló szokások, sem tilalmak. Szentbeszédre jártak vasárnap, ez volt minden. Illetve nem: a munkát, jótékonytságot és jóságot itt nemcsak gépiesen mű-

velték, hanem tudatosan és a morális érzést megvilágította és gazdagította az élő szó.

Ez az anya és gyermekei milyen függetlenek voltak egymástól határozott nézeteikkel. Akár sétáról volt szó, akár komoly dologról, vagy helyeselni, vagy elítélni kellett egy tettet. Valamit elhatározni, s mindenki szabadon nyilvánította nézeteit. Az ősi szellem, ami nálunk uralkodott, lehetetlenné tett volna ilyen ellentétes véleményeket és én homályosan éreztem, hogy fellázadok e szellem ellen.

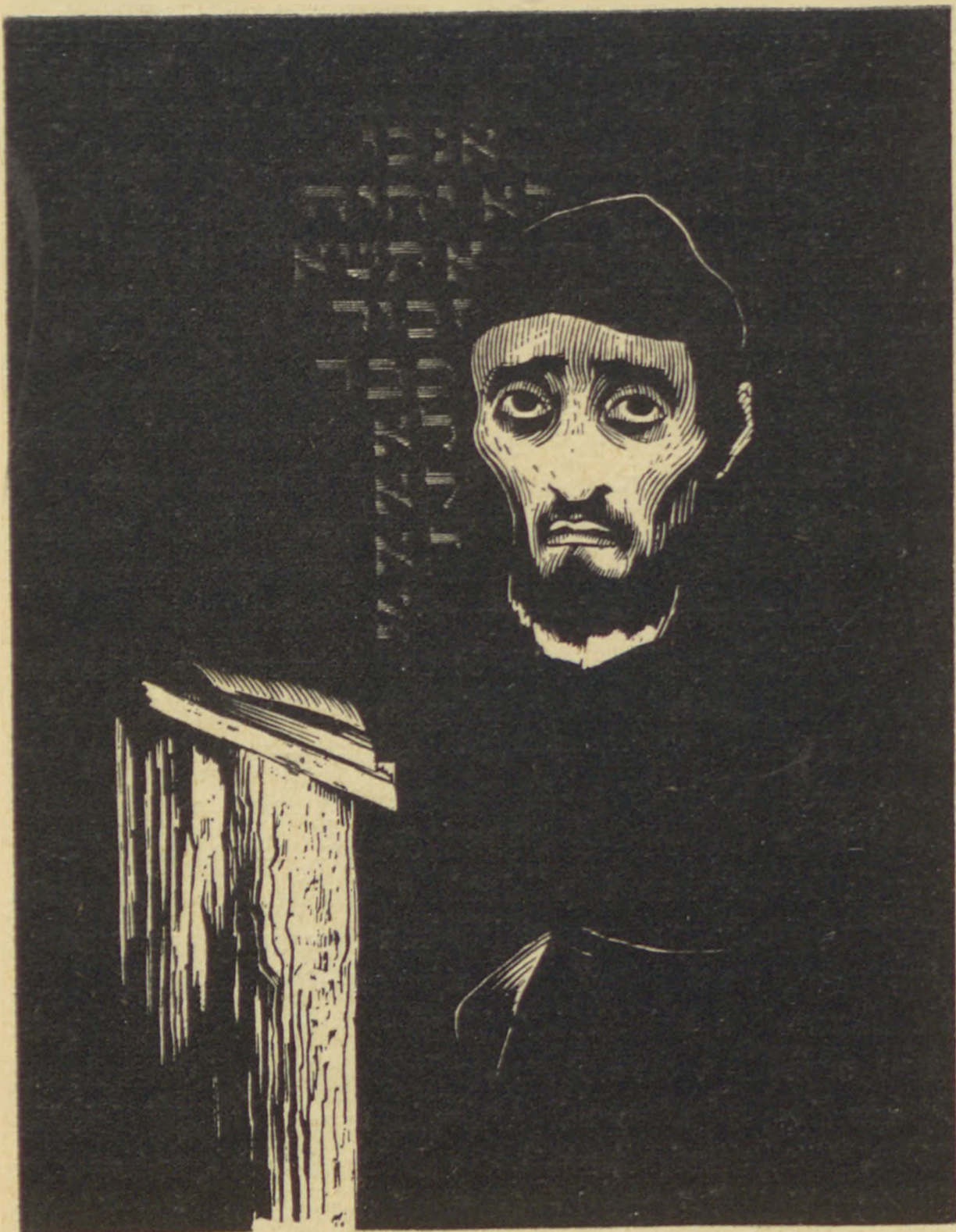
Azóta megértettem, ami akkor velem történt. Genfben, ahol születtem, az egyes társadalmi osztályok teljesen elkülönülten éltek és én csakis zsidó életet éltem. A mi gettónkat nem zárták el láncok, de mégis csak gettó volt. Én ekkor először léptem ki onnan. Szabad eget láttam, szabad levegőt és lelkem elszakadt, nemcsak a zsidócsalád szokásaitól, de magától a zsidó családtól is.

A következő télen egy könyv még jobban elszakított a zsidóságtól; az evangélium. Nem a barátaim ismertettek meg vele. Ezt tiltotta volna tapintatuk. De én, kinek érdeklődését senki sem tudta felkelteni az ótestamentum iránt, meg akartam ismerni Jézust. kiről nekik minden vasárnap prédikáltak.

Még most is látom a téren az öreg fák alatt a kis könyvesbódét, ahol pár centimért megvásároltam e kinyilatkoztatás összes szenvedéseit. Még most is hallom a halk felkiáltásokat, melyekkel e sorokat kísértem. Én voltam a pásztor az akol mellett, én voltam a tibériási halász, én vezettem a bénát, újrálattam a napot a vakkal, feltámadtam Lázárral, a Miatyánk volt az imádságom, a hegyibeszéd az én beszédem és a haldoklás a kereszten az én haldoklásom. De kínszenvedéseim végén én nem kiáltottam: „Bocsás meg nekik, hisz nem tudják, hogy mit cselekszenek.” Nem! Emlékszem, keresztre feszítve a rémülettől és szégyentől népem miatt, elhagyott kis gyermekszobámban felkiáltottam: „Piszkos zsidók! Piszkos zsidók!”

„A gyermekprófétában” hangot adtam akkori félelmemnek, nem akarom újra festeni. De hogy megmutassam neked, hogy ez a regény nemcsak regény volt és hogy megértessem veled, mit értettem akkor vallásos gondolatok alatt, lemásolom most, anélkül, hogy azon bármit is változtatnék, régi naplómat, mit egyik este megtaláltam régi papírok közt.

„Nem vagyok hívő. Régi vallásom az oka. Az én szegény vallásom, egy he nem fejezett épület romja. Micsoda törődés a formákkal! Ezek az abszurd szokások. A tilalom, hogy sonkát nem szabad enni, egy papírlapot eltépni szombaton tilos, hét napon át kovásztalan kenyeret kell enni, — rég fellázították lelkemet, csak nem mertem bevallani. Az Újtestamentum végkép elszakított mindettől. Valódi könnyeket sírtam, mikor Krisztus kínszenvedéseit olvastam és szégyeltem őseimet, kik bemocskolták magukat e bölcs vérével, kit elárultak és keresztre feszítettek. Szégyenkeztem fajom miatt és azt mondtam, zsidó és

Joseph Budko (Berlin): A Parancsolat
„Du sollst nicht“

keresztény sohasem lehetnek összhangban. Én nem vagyok zsidó. Lehet, hogy szégyenletes így megtagadnom őseim vallását, de nem tudom, köteles vagyok-e követni tévedéseiket. A nézeteim az enyéim. Senki sem kényszerítette őket rám, sosem olvastam könyveket, amelyek ezzel foglalkoznának. Azt mondják, csak a keresztények tudják megérteni a vallásukat, mert az ő vallásuk Jézus élete. Ez az enyém is, mert ezt a szép életet veszem például. Bámulom ezt az emberszeretetet, ezt a jóságot. Ezt szereti lelkem, ebben látom a valódi nagyságot. Megértem Jézust, de nem látok benne földöntúli lényt, meghaladja értelmemet, de nem tudom őt szentnek látni becsukott szemmel. Ez lebecsülés volna. Sőt így jobban megértem Jézust, mint azok, akik istenségnek tartják, ki mindenek felett uralkodik és mindenek felett ítél. Ez nem azért van, mintha istentagadó lennék. Nem! Nem! Egész éjjel imádkozom, de egy Istenséghez, amely bennem él és nem uralkodik mindenek felett. Azt mondják: „az ész az Isten“. Miért ne lehetne egy gondolat, mely megnyilvánul mindnyájunk lelkiismeretében? Bámulom, sőt irigylem is a feltétlen hitet, de belőlem hiányzik, sajnós. Nem tudok zsidó lenni és nem tudok keresztény lenni. De ha követni tudom őt, kit mintául választottam s ha azt gondolom, hogy ő talán egy mindenható Isten megnyilatkozása, nagyon bűnös vagyok ezért? „Ó, bocsásd meg, ha tévedek, hadd találjak később irgalmat kételkedéseimért. Istenem, világosítsd meg elmémet, mutasd meg magad, ha vagy.“

Azóta megváltoztak nézeteim. Felvilágosodottabb elmével te nem fogod egész fajodat vádolni e fájdalomért, mely az én első fájdalom volt.

Mindamellett én még imáimnak ezt az Istenét is elvesztettem, kit jóságnak neveztem. Az egyetlen értéket, mely zsidóságból megmaradt. Ki olyan mélyen élt bennem, hogy mint élőlényvel beszéltem vele.

Ez a következő évben történt, a legbanálisabb módon. Filozófus akartam lenni és miután a filozófiának Genfben nem volt tanszéke, vezető nélkül tévelyegtem egy ezeroldalas könyv sorai között: Válogatott szöveg... Nagy iskolák... Nagy rendszerek... Most végre tudni fogok. Gyorsan fölnyitom a nagy kötetet. Először a vallást!... Hogyan, hát Istenről ilyen sokféleképpen lehet gondolkodni, milyen különféle kép?

Izrael Istenéről egy szó sem, tehát ő nem számít? Ellenben megtanulom, hogy Protagoras nem kutatja, vajjon az Istenek léteznek-e, vagy nem léteznek és Critias azt állítja, hogy csak egy merész és művészi törvényhozó találta ki őket. Azt mondja, Sokrates felfedezte, hogy az Isten az erkölcs, a civilizált népek erkölce. Platon az eszme világába helyezte. Aristoteles azt mondta, a tett az Isten. A stoikusok az isteni egységet összetévesztették a mindenséggel és Plotin háromságot csinált belőle!... Kinek higgyek? ... Kit kövessek? Meg voltam döbbenve.

Ugyanezek a viták a középkorban scholastikus hangon. Szent Ákos nem ért egyet Szent Tamással.

Joseph Budko (Berlin): Szenvedés. Leid

Averrhoes másként gondolkodik, mint Scot Erigine!... Folytatódik a harc az újkorban. Malebranche Descartes ellen! Leibnitz Spinoza ellen!

Hisz sok bizonyíték volt Isten létezéséről, de én tulsokat olvastam és nem hittem a bizonyítékokban. Hogy diadalmaskodtam, mikor jött Kant nagy bunkóival és felrobbantotta az összes állításokat. Milyen jól beszélt! Mennyire igaza volt! Igen, mi irányítjuk sorsunkat, elménk szabályai szerint, nem bírjuk őket magukban felfogni, nem tudjuk, mi a „lét“, mi a „lényeg“, mi a „végtelen“, mi az „Isten“.

Azután, mint egy szemfényvesztő, Herbert Spencer közeledett, kezében a fejlődés. Három manzsetta-húzás és láttam, hogy válik többszörössé az egység és bonyolulttá az egyszerűség, hogy lesznek az anyag szerény atomjaiból a szellem magas termékei. Két szempillantás és a növényzet az ásványból képződött. az ember az állattól származott! Egy kis fricska és az átöröklésből s a gondolattársulásból eltűntek a régi illúziók, a Jó, a Rossz, a Szabadság és az Isten!

Végre Auguste Comte pozitivizmusa meghozta a bizonyosságot. Az emberi gondolkodás három fejlő-

dési fokon ment keresztül. A teológiai korszakban a természet csodáit természetfeletti okokkal magyarázta, isteni csodákat látott. A metafizikai korban az elvont fogalmak realizálása érdekelte... a lényeg, a véletlen. A harmadik korszakban, mely most is tart, szerencsére megelégszünk azzal, ha megismerjük megfigyelések és kísérletek által a jelenségek egymáshoz való viszonyát. Ez utóbbi módszer, az egyetlen értékes, megteremtette a modern tudományt és kiszorította a teológiát és metafizikát. Nincs más vallás, mint az emberszeretet vallása. Mikor ezt a nagy ürt felfedeztem, belső életemről leestek a bilincsek.

Túlságosan büszke voltam filozófus voltomra és lenéztem a tévedéseket, melyek körülvettem. Istennel való éjjeli beszélgetéseim hangja megváltozott. A „mutasd meg magad, ha vagy“, mit egykor kétségbeesésemben kiáltottam, nem volt többé könyörgés, hanem felszólítás. Nem hittem Istenben, tagadtam létezését s végül, miután nem lehet a nemlétezővel beszélgetni, lemondtam róla.

Nagyon messze voltam ekkor már Izraeltől, de később még jobban eltávolodtam. Párizsba mentem, magasabb retorikát tanultam, a Sorbonne-ra jártam, felvettek *első évesnek*. Itt volt, mi felett gondolkodni. Nem szeretném akkori éneket túlszigorúan megítélni. Be kell vallanom neked, hogy húszéves koromban olyan magasak voltak igényeim, hogy onnan később, egyes tények folytán, le kellett ereszkednem. Barátaim egy kis kört alkottak körülöttem, melynek hűségét mérsékeltek tréfálgatásaik. „Az esztéták“nak hívtak bennünket, talán nem is ok nélkül.

Anatole France-ra és Renanra támaszkodtam. Ezekből a forrásokból merítettem dilettáns szofizmáimat. Mert csak dilettánsok voltunk.

Joseph Budko (Berlin): Chasid-legenda
Chassidische Legende (Holzschnitt)

Joseph Budko:

A

Bialik-ciklusból

Aus dem Bialik-
Cyklus

Nem kell a világot komolyan venni, hisz úgy sem tudjuk, létezik-e tényleg. Hagyjuk a bizonyosságot a közönséges embereknek. A társadalom nem éri meg, hogy belevegyüljünk. Mit érdeklik finom lelkeket az örök törvények, az emberi és polgári jogok, a pártok csatái és az államformák? Még az erkölcs is nehézkesnek tetszett, a jó és a rossz sutbavetett játékok voltak.

Csupán a művészet számított. Nem a szó, a hang, a színek és formák, melyek alantasabb kétlábúak részére is hozzáférhetők, kik szintén elolvasnak egy könyvet, meghallgatnak egy hangversenyt, végigszabadnak egy múzeumon. Csak az alkotás művészete, megalkotni magányos pillanatokban egyéni életünket, egyedül ez olyan mű, melyet érdemes szemlélni.

Legfőbb foglalkozásom lett csodálni önmagamot és szegyeltem volna csakis egy személyt csodálni önmagamban. Legalább öt személyt különböztettem meg, melyek mindegyike egy-egy barátommal állt összeköttetésben: Des Grieux, kit Tiberge untatott, Orestes mindig keserű Piladese, egy modern Sokrates Agathonja, a gunyolódó, ki játszik a szavakkal, és a romantikus, kinek frenetikus extázisait a zongorának kellett elszenvednie fokról fokra.

Hát élhetett veszélyek nélkül ezen az aljas földön ilyen komplikált lélek? S ha elbukott volna, miközben az élet leegyszerűsítette? Elhatározott, hogy megelőzi ezt a szerencsétlenséget... Sokratesem... ki nem ijedt meg egy méregserlegtől. Egy méregfiólát hozott nekem... És ha nem tiszta víz lett volna a fiólában, sohase lett volna nagyapád!...

Ne gondold kicsikém, hogy csak dicsekedni akarok visszaemlékezéseimmal. Hibája, vagy erénye Izraelnek, döntse el a világ, — de akár idealista, akár materialista, ragaszkodik az élethez. Akár hogy kizsákmányolja, akár hogy megszépítse. Elfordulni az élettől, idő előtt, a szemlélődésbe, a tétlenségbe, vagy a halálba, nem zsidó tulajdonság. Elhagytam atyáim törvényeit, atyáim szokásait. Eldobtam magamtól Istenüket. S íme, elhallgatott bennem fajom legmélyebb érzéke.

(Francia eredetiből ford.: Bisseliches Mózesné.)

A következő fejezet: *Ujból megtalált zsidóság!*

TOLNAI ALFRED: AZ ASSZIMILÁNS

Mint a hangyabolyban a hangyák, úgy nyüzsögtek az ifjak az egyetem aulájában. Hullámozott a tömeg. Fel-le... Egyre fel és le... Nagy izgalom közepette tárgyalták az egyetemi polgárok az eseményeket, vitatták a teendőket. Az arcok izzanak... Élénk taglejtések kísérik a beszédet... Zaj... Kiáltások...

— Csendet kérek, uraim, — tör át a zűrzavaron Kraniwetter orvostanhallgató öblös hangja. — Csendet kérek, uraim! Halljuk Glockner kartárs urat!

A zaj, a zshivajgás lecsillapodott valahogy. A felalá hullámozó tömeg megállott. Keményvágású, szökehajú ifjú áll egy széken, az aula közepetáján. Mindenki várakozásteljesen csüng ajakán. Glockner a fehér-sárgasípkások vezére.

— Kartársak! — kezdi el Glockner hatalmas hangon — hallatlan provokáció csapta képen az egyetem hallgatóságát! Titeket, egyetemi polgárok! A miniszter ismét egy zsidót akar reánk erőltetni. Ezt nem tűrhetjük... Nem szabad, nem lehet tűrnünk... Semmiképpen! Sokáig hallgattunk! Most azonban már fel kell emelnünk tiltakozó hangunkat. Egyetemi polgárok! Két zsidó tanár tört már be az orvostudományi szakra, kettő a bölcsészetre, egy van a jogi szakon is. Halljátok és értsétek szavamat! Elzsidósítják az egyetemet! Ellenvetéseink mit sem használtak, bár a rektor is, a dékán is, valamint az összes prius-tanárok a mi oldalunkra állottak! Ki az uccára! Ott, a világ színe előtt tiltakozzatok! Kiáltásokat ki a szélrózsa minden irányába: Az egyetem tisztasága veszélyben van.

— Ki a zsidókkal!... Ki velük!... — válaszol száz és száz torok. Öklök, botok emelkednek a levegőbe. A tömeg a bejárat felé tódul. Közben egyre ordít: — Az uccára!... Tiltakozunk!... Ki a zsidókkal!...

*

— Okosabb volna, Goldberger úr, ha ma nem menne az épületbe, — figyelmezteti a pedellus a sápadtképű fiatalembert az egyetem kapujában. — A kartárs urak Hofmann úr kinevezését tárgyalják. Nagy az izgalom odabenn. Beszédet tartanak az aulában.

— Mégis csak be kell mennem, Wossala úr! — válaszolja Goldberger. — Szigorlatom van ma.

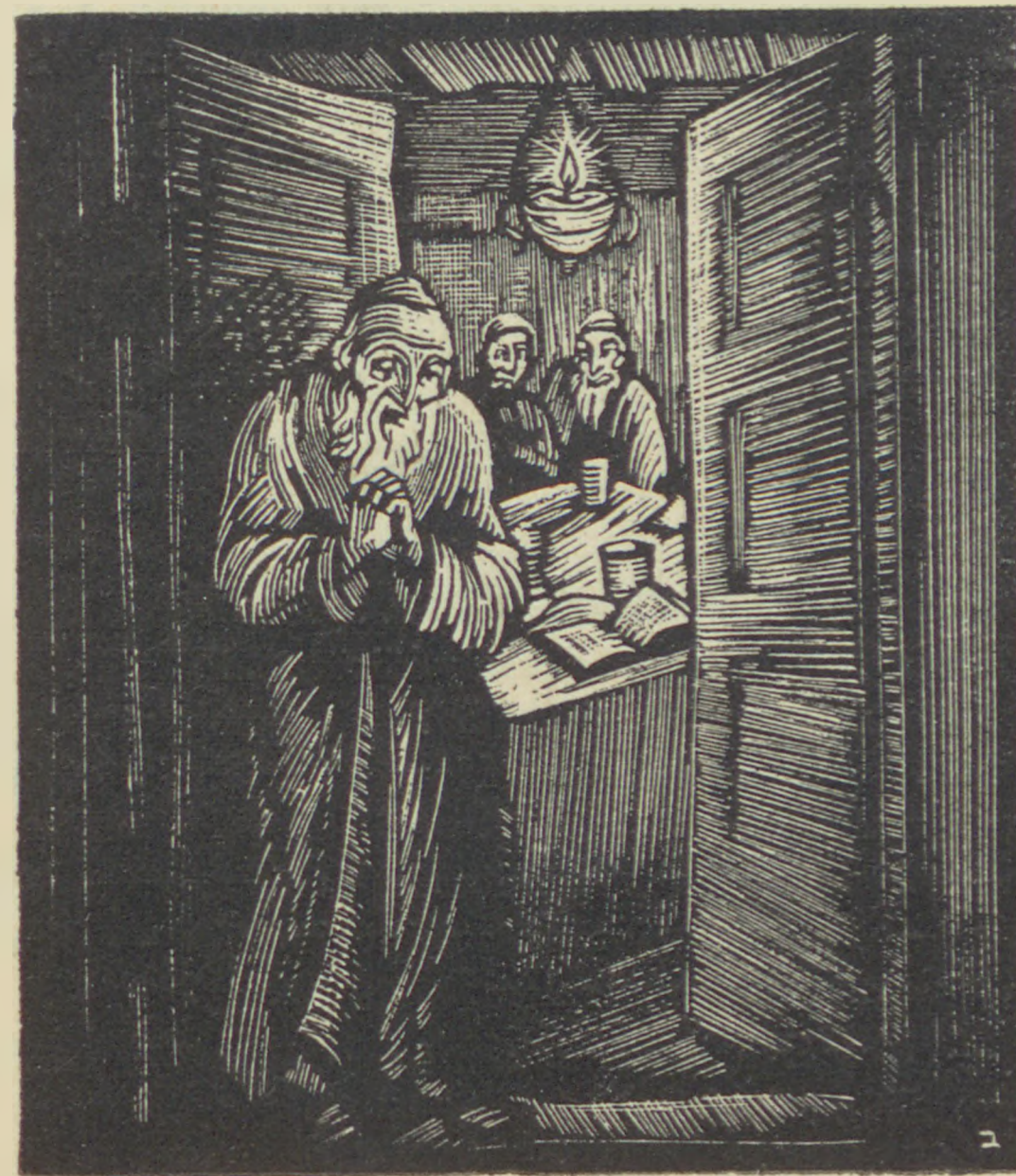
— Fogadjon szót, kartárs úr Wossala úrnak, — vegyül a beszélgetésbe egy szökehajú diák, aki éppen ekkor érkezett az egyetem elé. — Kérjen a szigorlatra inkább új határnapot. Én is így teszek.

— De hiszen Meiler úr, ön nem zsidó!

— Az vagyok, Goldberger kartárs. Származásomra zsidó vagyok.

— Sohasem jelenik meg közöttünk. Én legalább még sohasem láttam önt a Spinoza-egyletben.

— Valóban, még sohasem voltam ott. Csak ami a vallásomat illeti, vagyok zsidó. Nem vagyok zsidó nemzetiségű. Cionista sem vagyok. Csak zsidó vallású vagyok, az sem túlságosan. Szülőim házában nem sokat adnak a vallási szertartásokra.

Joseph Budko (Berlin): Chaszid-legenda
Chassidische Legende

— Ó! — szalajtja ki ajkán Goldberger. — Bocsásson meg Meiler kartárs úr, nem akartam... Igazán nem is tudom, hogy történt... Bocsásson meg...

Mielőtt még Meiler válaszolhatott volna, körülvette a két ifjút az egyetem kapujából előcsörtető tömeg. Sűrű gyűrű támadt körülöttük. Szidalmak... Orditozás... Le vele... Pfuj zsidó... Ússétek le a zsidót... Menekvésre gondolni sem lehetett.

— Uraim! — akarta Goldberger a tajtékozót megezt észretéríteni: — Százan egy ellen...

— Hallgass... Kutya! — ordít Kraniwetter és Goldberger szeme előtt villogó boxerével hadonászik. — Hallgass, mert leütlek!

— Ez vitéz cselekedet, bátor tett volna. Fegyverrel... Nekem nincs fegyverem...

— Üsd kupán, Guszti! — hangzik a tömegből -- ne tárgyalj soká vele!

De Kraniwetter még habozott... Talán megmozdult benne valami. Talán egy pillanatra eszébe jutott, hogyan segített rajta Goldberger egyszer... Nem: sokszor... Gyakran... De csak egy szempillantásig gondolkozott... Azután:

— Takarodj utamból, zsidó! — bömbölte, mintha esztét vesztette volna Kraniwetter... És miután Goldberger nem elég gyorsan ugrott félre, odavágott... A boxerrel... A fejére... Vér... Vér... Egy gyenge test a földre zuhan... A tömeg áttapos rajta... Tovább akar száguldani...

— Megálljatok... Gyilkosok... Kuttyák... — hasít bele a diadalordításba egy bömbölő, emberfeletti hang. — Megálljatok... Én is... Én is zsidó vagyok... Én is... Öljetek meg engem is... Gyáva banditák... Kuttyák...

Megtorpan a tömeg... Csodálkozó szemek... Egy szemhunyorításig vésteljes csend... Azután egy újabb csapás... Meiler vérző teste lebukik a kövezetre... Goldberger teste mellé... A tüntetők dalolva, ordítva gázolnak rajtuk keresztül...

Wossala, a pedellus az egyetem kapujából látta a történeteket... Telefonált, a mentőket hívja... Szirénabúgás... A mentők fehér kocsija már viszi is a sebesülteket... Csak egy vérpocsolya marad ott... Ott, a tudomány, a kultúra, a felvilágosodottság hajléka előtt... Ember által kiontott embervér-pocsolya...

*

Két ágy a zsidókórházban... Két sápadt, vére-hagyott arc a fehér vánkások között... Óriás, hófehér kötések takarják el a betegek homlokát, halántékát... Hofmann doktor főorvos éppen befejezte a reggeli vizsgálatot.

— A legnagyobb gondosság és óvatosság, Klára nővér, — fordul az orvos az ápolónőhöz. — Nyugalom, a legnagyobb nyugalom.

— Veszélyben vannak még a fiúk, főorvos úr? — aggodalmaskodik Klára nővér.

— Életveszély nem. De egyéb komplikációk. Azt hiszem, mindent megtettünk, amit megtehettünk. De sohasem lehet tudni. Mind a két koponyatörés elég komplikált volt és ez a szegény fiú — mutat Hofmann főorvos Meiler felé — még lábtörést is szenvedett.

— Miként történhetett meg ez?

— Úgy látszik, a földön fekvő testen keresztül gázolt a tömeg és valaki ennek a szegény flótásnak lábszárcsontjára taposott. Másként nem tudom a dolgot magamnak megmagyarázni... De most már szaladnom kell, Klára nővér. Ha lehetséges lesz, estére még bekukkantok.

— Főorvos úr, túllelkiismeretes!

— Kötelesség, kedves Klára nővér... Hiszen ezek a szegény fiúk miattam... Az én áldozataim... Érttem kellett vértanúkká lenniök.

Halálos csend üli meg a kis szobát az orvos távozása után. Klára nővér szinte mozdulatlanul ül a két betegágy között. A két fiatalembert még az altatószer tartja hatalmában. Egy hang se hallik... Sem nyögés... Sem nyöszörgés...

Négy nap... Négy éjszaka... Goldberger már eszméletre tért, csodálkozva szemlélgeti a szomszédágy betegét... „Meiler... Istenemre: tényleg Meiler fekszik ott... Hogy lehet?... Hogyan kerül Meiler ide?... Hogyan is volt az akkor?... Igen!... Persze! hiszen ott állott akkor Meiler mellette az egyetem előtt... De azután... Hogyan is történt a dolog?... Igyekszik Goldberger a rejtély nyitját megtalálni... Hm! Hogyan ég valami ottan a fejében!... „Igen! Meiler is ott volt és hallgatott... Előzőleg kijelentette, hogy nincsen zsidó érzése... Csak a vallása zsidó, különben... Asszimiláns... De mégis hogyan kerül ide? Hiszen senki, még hitsorsosai sem tudtak róla, hogy hozzájuk tartozik... Nem is akart!... Hogyan került mégis ide?“

Hofmann főorvos lép a szobába. Halk hangon teszi meg Klára nővér jelentését, elmondja, hogyan múlt el az éjszaka. Azután Meiler ágyához lép az orvos. Hosszas, nagyon hosszas vizsgálat. Halálosan komoly arc... Fejcsóválás... Az orvos néhány szót súg Klára nővérnek. Ez kisiet a szobából. Két betegápoló jön a gurítható hordággal. Meilert a hordágyra emelik és átviszik a műtőbe. Goldberget egy tekintetre sem méltatva siet a főorvos az ápolók után. Újabb műtét...

— Hogyan került Meiler ide? — kérdezi Goldberger gyenge, színtelen suttogással Klára nővértől. A nővér elmondja neki, hogy mint történt Meiler esete, ahogy azt Wossala pedellus elbeszéléséből tudja. Goldberger lélegzetfojtottan figyel... Agyában némi világosság támad... Mint egy álomra emlékszik csupán egyes szavakra. — Persze, nővér!... Valaki ordított... Én is... én is... zsidó... öljetek meg... Igen, már emlékezem... igen... ő... az asszimiláns... a vallászsídó...

— Csend, Goldberger úr — figyelmezteti az izgatott ifjút a nővér —, nyugalom. Nem szabad még ilyen sokat beszélnie. Nem szabad izgatnia magát.

— Az asszimiláns... A zsidó vallású asszimiláns, — hajtogatja egyre Goldberger. — Remek egy fickó... Derék, talpig férfi...

Ajtó nyílik. Megjelenik a karikás hordágy. Utána Hofmann főorvos is belép a szobába. A megelégedettség mosolya játszik ajka körül.

— Főorvos úr! — lép eléje Klára nővér — sikerült?

— Istennek hála! — örvend a derék orvos. — Egy csontszilánk megint levált, az okozta a bajt... Kiszedtük... Most már nincsen veszély... Hála Istennek!... És a másik? — fordul Hofmann Goldberger ágya felé.

— Köszönöm... tanár úr... már jobban vagyok, — válaszol a nővér helyett Goldberger.

— No ennek örvendek, — mosolyog Hofmann, majd hozzáteszi: — Tanár?... Fiacskám! Vagy ki tudja? Ki tudja, vajjon egyáltalában elfogadhatom-e a kinevezést?

— El kell fogadnia!

— Ó, gyermekem, el kellene fogadnom... Igen, ha... Na, majd meglátjuk! Még egyelőre önmagammal sem tudtam megegyezni ebben a kérdésben... Előadásokat tartsak... Ezeknek... ezeknek... De hagyjuk ezt! Régebb idő óta ismerte ön Meiler kartársat?

— Csak futólag!

— Ismeri a családját?

— Nem!

— De én annál inkább! Elsőosztályú asszimilánsnak. És a fiatalember, az egyetlen fiúk?... Teljesen érthetetlen!... Fellépése... A régi zsidó vértanukra emlékeztető hősiessége... Teljesen érthetetlen... Teljesen érthetetlen...

— A vér... Tanár úr!... Sokat gondolkoztam ma az ügyön... A vér... Tanár úr!... A vér nem asszimilálódik... Soha... soha...

Joseph Budko (Berlin): Fametszetek a Bialik-ciklusból
Holzschnitte aus dem Bialik-Cyklus

DR. S. MILLER (YONKERS): A ZSIDÓ A SZENTFÖLDÖN

Csak valamivel többet, mint két hetet töltöttem népem szülőföldjén, Erec Jiszáelben. Természetes, hogy lehetetlen ily rövid idő alatt mindent alaposan megismerni vagy megérteni. Néhány jellemző alapvonást azonban felismertem és mert fontosnak gondolom, átadom itt a Mult és Jövő hasábjain.

Igaz, egy-húsból-vérből vagyunk mind zsidók, egy az eredetünk, egy üldözött nép szenvedő gyermekei vagyunk. *A zsidó a Szentföldön mégis másképp látja és fogja fel az életet, másképp ítélkezik és más-
valamit akar.* Gondolom, hogy más a látomása és értelme, a kívánsága és vágya annak, aki alkot, aki semmiből életet hív elő és *valódiságot* lát maga körül. *valódiságot, amelynek teremtésében neki is oroszlán-része volt. A zsidó a Szentföldön megnőtt lélekben és szellemben, vágyban és látomásban.*

Már Párizsban a Ringer kóser vendéglőcskében találkoztam a zsidó elégedetlenséggel és kicsiséggel. Sok volt a panasz, habár Franciaországban nem rossz a helyzet és alig volt akkor munkanélküliség, mindenki elhelyezkedhetett. A panaszok raja *frankok* körül forgott, *nyereség és érdek körül.* Csupa múltó alany miatt. *A Szentföldön senki sem panaszkodott, dacára, hogy ott semmi sem megy könnyen és óriási nehézségekkel kell megküzdeni, hogy valamit elérjenek.* Meg van az elégedettség. Tudja ott mindenki, hogy aki nem dolgozik nehezen, nem jut semmihez. Hogy van? Milyen a dolga? Egész jól, hála a Mindenhatónak, csak rosszabb ne legyen. Ezt a választ hallottam mindenfelé az országban. A zsidó birtok fejlődik és nagyobbodik, az ugar virágzik és dúsan fizeti a munkát, a kertek sokasodnak, a házak szaporodnak és a jólét is kezd már bevonulni itt-ott. Erec Jiszáel terjed, a valódiság az országban egyre nagyobb méreteket ölt, tehát van ok örömmre, megelégedettségre a zsidó szívben. Tagadhatatlan, hogy lehetne jobb is, de baruch hasém!

Panasz nélkül azonban lehetetlen életet elképzelni. *Szükség van még százezer új zsidóra, akiket okvetlenül be kell hozni valami úton-módon.* Kell föld, több talajt kell vásárolni. Lassú a honfoglalás tem-

pója, szeretnék, hogy gyorsabban menjen a dolog. Türelmetlenek és igazságosan. Földet lehet kapni mostan amennyit csak akar az ember. Megvan az alkalom, nem szabadna elhanyagolni. Az arabok készek eladni, nagyterjedelmű birtokokat kínálnak megvételre, de nincsen elég zsidó érdeklődő. Fáj ezért a szíve a zsidónak ott a helyszínen, még ha éhes is. Szükség van társadalmi intézetekre, hiányzanak még jó utak, még nincsen gőzfürdő az országban, kevés a bank és nehéz kölcsönt kapni. Nincsen gáz, amely megkönnyítené a főzést és még nincsen sok más hasznos és szükséges dolog. Hiányzik sok kút, amelynek vize szükséges a jóléthez és hiányzik még egyéb szükséges berendezés. Ha Amerika több pénzt küldene a cionista alapokra, ha több amerikai tőkés jönne az országba, sokat, nagyon sokat lehetne hamar megvalósítani. *Ez mind kifogás és óhaj. Panasz nem fészkel ottan a szívekben.*

Tel-Avivban, a tiszta zsidó városban, egy zsidó a másokra van utalva megélhetés tekintetében és csodák csodája, nemcsak hogy megélnek, de boldogulnak. nőnek és fejlődnek, jól érzik magukat, énekelnek és táncolnak. Másképp látják és nézik ott a dolgokat és másképp éreznek.

Magdielben meglátogattam egy ismerőst, Menachem Ivnitzkit. Földhöz ragadt szegény ember, aki átment már a pokol összes kínjain. Éhezik és több az adóssága, mint haj a fején. Alig beszélt velem szomorú sorsáról, kivitt a narancskertjébe és örömtől sugárzó arccal mutatta nekem: „Látja uram, ez Magdiel legszebb kertje, saját kezemmel csináltam itt mindent. Sajnos, nincsen pénzem kerítésre. Némelykor tevék járnak errefelé és megsebesítenek némely narancsfát. Az alkotó kéz boldogságot talál a legbúsabb helyzetben is.

Herzeliában felkerestem az Apelstein-családot. Öt évvel ezelőtt kezdtek a „Zion Commonwealth“ területén. Sok viszontagságon mentek keresztül és ma sincsenek valami nagy jómódban. Ide-oda hurcoltak, hogy lássak, nézzek és gyönyörködjek kezük alkotásában. Hála Istennek, van mit mutatni és van

mit látni. Már segített Isten egy rendesen megépült kőházhoz és már van jó istálló. Egy dombon a határban megálltunk. Áhítattal felhívta figyelmemet a gyönyörű panorama köröskörül. Milyen szép! Ez Herzelia, uram, ez a sok szépség. Öt-hat évvel ezelőtt itt még semmi sem volt, csak riasztó elhagyatottság. Itt a zsidó megismételte a teremtés csodáit.

Útban Hajfa felé megálltunk az Emek székhelyén, Nazarethben. Sajnos, itt nem lakik zsidó, mondja szomorúan soffőrünk, amikor a központba hajtott. Egyszerre csak jön a soffőr rohanva és örömmel meséli, hogy talált egy zsidó vendéglőt. Bementünk, ettünk-ittunk és diskuráltunk. Ide zsidó nem merészkedett, mondja a vendéglős. Félnék idejönni. Pedig sokan kényelmesen elhelyezkedhetnének itten. Elhatároztam, folytatja, hogy megtöröm a jeget és megnyitom az utat a többieknek: Valakinek csak meg kellett kezdeni a bevonulást. Uram, kiáltja büszkén, *ajtot nyitottam egy új telepnek* a keresztény-arab központban és már megkezdődött a zsidó bevonulás, öt család vagyunk már itt és még többen fognak jönni, mi készítjük elő nekik a talajt.

Jázurnál volt, a Kison-folyó mentén. Két chaluc felkapaszkodott kocsinkra, elvittük Hajfába. Technikusok voltak, gyári felszerelők. Egy gyárat szereltek fel egy lodzi gyárosnak, aki oda tette át szövetgyárát. Ronsániából jövök, mondja az egyik. Szüleim gazdagok és műegyetemre küldtek. Idekerültem, csak úgy látogatóba a közeli Egyiptomból és már itt is maradtam. Szüleim hozzám jöttek, itt maradtak és most mindnyájan Hajfában lakunk a Karmelen. Boldoggá tesz az alkotás szimfóniája, amelyből mi is kiveszszük részünket és örülünk a nagy változásnak, amely itt végbemegy szemeink előtt.

Petach-Tikvában felkerestem többek között egy ismerősöm édesanyját, aki ott teremtett magának ott-hont egyik férjezett leányánál. Beszél az öreg aszszony a rossz helyzetről, egy bank záródott be náluk és sok szegény ember károsult meg. Ilyesmi történnék a Szentföldön! Mondja, nénike — szólok hozzá —, akar-e visszatérni Amerikába? Ha igen, úgy veszek magának a fia utasítására hajójegyet és felültem a legközelebbi hajóra, Amerikába. Mit gondol a fiam?

Joseph Budko :
A
Bialik-ciklusból
Aus dem Bialik-
Cyklus

— fortyant fel az anyóka. A Szentföldet itthagyni! Isten mentsen! Ezek a zsidók itten, még a leghitványabbak is köztük, jó zsidók a Galut zsidóihoz képest. Csak a halál fog innen kiragadni. Uram, ha eljön a szombat, akkor azt hiszem, hogy itt a Messiás egész gárdájával. Ha kiállok udvaromba, körülnézek és látom, mit vittek véghez az én testvéreim, mennyi jót és szépet alkottak, akkor édes boldogság fogja el a szívemet és elfelejtek minden rosszat. Én már itt maradok a szép határral és szép kertekkel.

Ott kell lenni és hallani az öregeket mint a fiatalokat beszélni és elmélkedni az ő Erec Jiszráel-jukról, az ő pardszukról, a keremről, a vetésről, a tehenekről, a baromfírról vagy a méhekről. Át kell érezni a vitákat, hogy ki fogja megváltani ezt vagy azt a darab földet és mit lehet ott ültetni.

Más lett a zsidó a Szentföldön. Más érdek köti az élethez és más gondolatok hevítik. Egész ember és egész zsidó, tetőtől talpig teljesen megtermett. Minden visszatartás nélkül fejezi ki egész lényegét. *Élete természetes és gondolkodása természetes*, beszéde pedig a szabad emberé, ép úgy mint magatartása.

Bevégzésül hadd mondjak el még egy történetet. Elmentem meglátogatni a híres agudista-vezérnek ismert Rabbi Chajim Sonenfeld magyar rabbit. Nevében viselnek háborút mindenütt a cionisták ellen és kompromittálják a zsidó nemzeti törekvéseket, amikor csak alkalom kínálkozik. A rabbi szent megjelenésű patriarcha, aki előtt meghatottan álltam. Rebbe, — mondja útmutatónk, — ez az úr cionista. Reb Chajim kiegyenesedett, áhítattal mondta: „A cionisták is áldottak legyenek, nagyon sok jót tesznek ők!” Aztán felemelte kezeit és megáldott: „Amint megadatott látnod az országot pusztulásában, úgy segítsen az Isten, hogy lássad felépülten“.

Ez az Erec Jiszráelben uralkodó szellem.

Igen, a Szentföldön feltámadás van. Nemcsak a föld támad életre, de a zsidó is, lénye és személyisége kinyílnak és virágzanak, mint a Sáron gyönyörű rózsája.

A HÉBER EGYETEM 5692-BEN

A héber egyetem hatodik évébe lép. Nem ígérkezik könnyű esztendőnek. Költségvetését, mely két évvel ezelőtt 50.000 fontra rugott, 35.000-re kellett alászállítani. Ilyen gyökeres rendelkezés természetesen az egyetemi élet teljességében megérezhető; be kell avval érnünk, hogy a meglevőt a legközelebbi jövőre biztosítsuk.

Az egyetemnek, mint tanítóintézetnek történetében a jelen évnek kiváló jelentőség jut. A legközelebbi hetekben az egyetem ki fogja állítani legelső okleveleit, miután a szellemtudományok fakultása immár bezárta első előadó-ciklusát. Négy tanulmányi évet kívánunk a hallgatóktól, akik magukat a szellemtudományoknak szentelik és a Magister Artium főiskolai grádusát megszerezni óhajtják. A fakultásnak tanulmányai felölelik a filozófiát, irodalmat, történelmet, arabisztikát, zsidó tudományokat és matematikát. A záróvizsgálat 3 szakra terjed ki, egy főszakra és két mellékszakra.

Hallgatók, akik tudományos hivatottságot nyilváníta-

nak, tanulmányaikat folytathatják speciális szakukban és tovább 2 év múlva, komoly tudományos munkának bemutatása után megszerezhetik a philosophiae doctor grádusát, mely tehát másvalamit jelent, mint a dr. phil. Közép-Európában. Míg ugyanis utóbbi csak a szokásos egyetemi tanulmányok lezárulását jelzi, addig a jeruzsálemi phil. dr. tanúságot tesz a tudományos képesítésről; eszerint megfelelő az angolszász országokbeli Dr. címnek.

Ennek az esztendőnek másik jelentős eseménye a biológiai tanulmányok szekciójának alapítása. Ezzel kezdő legelőször az egyetem rendszeres tanítótevékenységét a természettudományok terén. A tanítás már megkezdődött. Magától értetődőleg a kipróbált, immár messzi földön elismert kutatótevékenység biológiai laboratóriumokban folytatódni fog, mint eddig.

A tanterv, mely ezzel meg van alapozva, mindenképpen újszerű. Az volt a szándék, hogy ne régimódra botanikusokat, vagy zoológusokat, vagy orvosokat bakteriológiai ismeretekkel képezzünk ki, hanem az, hogy a biológiai tudományokat, amelyek egyre jobban egységgé forrnak össze, a tanításban is egységnek mutassuk be s hogy biológusokat képezzünk ki, akik speciális szakukat csak alapos, általános biológiai kiképzés után választják.

Az elrendezésnek újszerűségén kívül a biológiai tudományoknak tanmenete két további jellemző vonást mutat föl: Itt van legelőbb a gyakorlati kiképzésre vetett súly. Magától értetődik, hogy minden fölolvashoz hozzákapszolódik laboratóriumi munka, gyakorlat és kirándulás. De gondoskodás történt arról is, hogy a hallgatók a hosszú nyári szünetek idején vidékre menjenek, hogy gyakorlatilag megtanulják azokat a módszereket, melyeknek elméletével már megismerkedtek, például a növénytermelésnek, vagy az ártalmas növények elleni küzdelemnek terén. Okvetlenül el kell kerülnünk annak az egyetemvégzett hallgatónak típusát, aki megfelelően jártas az elméletben, de tehetetlenül áll gyakorlati technikai feladatokkal szemben. A biológiai tanmenetet jellemzi még a szoros kapcsolat Palesztina természetével. Épp a biológiai tudományok szempontjából Palesztina sok érdekeset ad. Határán fekszik a Földközi-világnak és a keleti sivatagövnének. Az elméleti problémákhoz, melyek ebből a kettős természethől erednek, hozzájárul számos gyakorlati kérdés, melynek megoldását az országnak újjáművelése megköveteli.

Mármost milyen kilátásai nyílnak a biológia hallgatójának tanulmányai befejeztével, eltekintve a tudományos pályától? Nincs róla kétség, ekként kiképezett biológusok az országnak nagyon értékesek lesznek három területen: a földművelésben, a nevelésben, az egészségügyben. Az első két tanulmányév egyúttal előkészítésnek számít a mezőgazdasági főiskolai tanulmányra. A mezőgazdasági palesztinai főiskolának terve már régóta ki van dolgozva, csak az anyagi módnak vagyunk híján, ámbár aránylag nem követelne mértéktelenül nagy összegeket.

A biológiai tanulmányok szakának megnyitásával fontos lépés történt a teljesen kiépített természettudományi fakultás fölállításának terén. További haladást jelent a tanításnak kialakulása a matematikai intézetben, úgyhogy ettől az évtől fogva a matematika el van ismerv főszakul tanulmányi célra. Hátra van még a fizikai és általános kémiai osztályok szükséges további kiépítése, ámbár erre is már egyetmást megteremtettünk. Ha az egyetemnek erre is mód adatik, akkor a szellemtudományoknak és a természettudományoknak két fakultásával majd megnyeri szilárd alapozását a tiszta tudományoknak teljes körében.

A jeruzsálemi jelentés szerint közléteszi:
Dr. Heller Bernát.

Patai József: Versek

ÉNEK A GENEZÁRETEM.

*Genezáret, én Genezáretem,
Titkok rejtője, ringó rege-tó,
Mirjám csudás kútját mutasd nekem,
A zengő forrást, mely szent és tisztító.*

*Mit ősök ástak pusztá-pirkadattal,
Sziklás homokban, szigony-dárdaéllal,
Kút, mely kísért sivatag tüzén nappal,
S csókolta titkon hold és csillag éjjel.*

*Genezáret, én Genezáretem,
Hol az örvény, — fölötte nyílt a kék ég,
A Szent Oroszlán járt a vizeken
S hallgatta mit zúg magasság és mélység.*

*Fehér galamb-raj rajzott, röpködött,
Bolyongó lelkek búgták varázs átkát,
Tűzoszlop törte át a bús ködöt,
S boldog szemek csudáknak fényét látták.*

*Genezáret, én Genezáretem,
Hol a titoktelt, igeleső arcok?
Sétál-e Mester a zsongó tereken,
Hol hárfáznak a pálmahúros partok?*

*Genezáret, én Genezáretem,
A Jordán sárján biborban ki jár?
Nem közeleg-e áldott vizeden
Fölkent fejjel a Messiás-király?*

(Tiberias 1931)

JUDA HEGYÉRŐL.

*Juda hegyéről jövök Sulamit,
Jártam Benjámín bércei felett,
S bazalt-sziklákba véstem a neved.*

*Sáron völgyéből jövök Sulamit,
Illattal ölelt mirtus, lilium,
S neved lehelte ezer dús szírom.*

*Jordán partjáról jövök Sulamit,
Hömpölygött habja Holt Tenger felé,
És nádba rótt neved dobtam belé.*

*Olajfák hegyéről jövök Sulamit,
Döbbenve léptem szent sirok felett, —
Itt véssék köre a nevem s neved...*

(Tel-Aviv 1931)

MÓZES HALÁLA

Egy régi midrás fordítása.

„És ha kezei az égig érnek és fejét felhőkbe üti, mégis el kell esnie.“ Akik ismerték, kérdik: „Hová tűnt?“

Kétségtelen, hogy ez Mózesről van megírva, mert csak neki adatott meg, hogy a felhők fölé kerüljön és szemtől szemben beszélhessen Istennel, mint egyik ember a másikkal. De amikor elérkezett az óra, neki is meg kellett halnia...

Mózes védte magát. Amikor azt mondta neki Isten, hogy elérkezett halála ideje, beállt egy kör közepebe és így szólt:

„Nem megyek innen el addig, míg meg nem másítod az ítéletet.“

Úgy tett, mint a gyászoló, zsákba öltözött, befedte magát hamuval és imádkozott, hogy ég és föld, alsó és felső világok megrázkódtak szavaitól. Hatalmas földrengés vonult keresztül rajtuk, melyhez hasonló a világ teremtmése óta nem volt. Félve kérdezték: „Talán új eget, vagy földet akar teremteni Isten?“ — De Isten szavának visszhangja szólt: „Nem új világot akar teremteni Ő, csak egy lélek nehezen akar megtérni hozzá.“

És Isten, hogy megelőzze az ima viharát, az ég kapuihoz küldött üzenve: „Ne engedjétek be a hangot, ne hozzátok fel Mózes könyörgését trónusomhoz, mert kész a döntés és meg van pecsételve az ítélet.“

De mégis megtörtént. Még mielőtt a követek eljártak küldetésükben, Mózes hangja keresztüljött a kapukon, fölviharzott az ítélet csarnokába és megrázta az ítéletet, mint őszi szél a fát. „Te, világ ura, Te tudod, mennyit fáradoztam Izráel körül, amíg megerősödött a hitük benned, mennyi gyötrelmet türtem el, amíg meghajoltak törvényeid előtt. És azt hittem, ha már el kellett szenvednem minden fájdalmat velük együtt, akkor velük át is fogom élni a szabadulás örömét. De most, amikor be fogod vezetni őket az országba, melyet nekik ígértél, azt mondod nekem: Nem fogsz átmenni a Jordánon? Hiszen hazugsággá válik a te tanod, melyben megparancsoltad, hogy a munkás bérét a munka napján kell kiadni! Hát ez a díj a negyven évért, amelyen keresztül Izráelért fárasztottam magamat, míg a te népeddé tettem?“

És elérkezett a válasz Mózeshez: „Így határoztam, már meg van pecsételve!“ Újra védte magát Mózes és imádkozott: „Világ ura, ha már élve nem léphetek az országba, legalább engedd, hogy csontjaim oda kerülhessenek, mint Józsefnek!“ Isten ezt válaszolta: „Amikor József Egyiptomba került, nem tagadta le, hanem bevallotta, hogy zsidó. Te azonban, mikor Midjánba küldtelek, letagadtad!“

De Mózes újra lázongott Isten ellen és könyörgött: „Ha már mint embert nem akarsz beengedni a Szent földre, engedd, hogy legyek az állatok között, melyek a mezők fűvét eszik, a források vizét isszák, de láthatják hegyeit, völgyeit és városait.“

De Isten szólt: „Elég. Hagyj...“

Mégegyszer meghajolt imájában Mózes, mint egy koldus: „Ha már nem lehetek olyan, mint a mezők

vadja, engedd, hogy legyek madár, amely nem érinti a földet, csak engedj be az országba, hogy láthassam.“

De felelt Isten: „Elég. Hagyj...“

Abban az órában eloldotta magát a Nap és a Hold arról a helyről, ahová helyezve voltak kezdetől fogva és Isten trónusa elé járultak, mondván: „Ha megteszed, amit Mózes, Amram fia kér, akkor tovább küldjük fényünket a földre, ha pedig nem, akkor kialszunk.“

Ekkor Isten nyilakat és lándzsákat dobott rájuk és odakiáltott: „A pogányok *titeket* tisztelnek istenként és sohasem jutott eszetekbe megvédeni az én nevemet velük szemben, de egy hús és vérből való emberért síkraszálltok?“

Amikor Mózes ezt hallotta, látva, hogy nincs segítség, az éghez és a földhöz fordult, hogy azok könyörögjenek kegyelmet számára. De azok szóltak: „Ahelyett, hogy érted könyörödjünk, magunkért fogunk fohászkodni, mert lásd, mirőlunk van megírva, hogy a napok végén el fog törni az ég és rongyokra szakad a föld.“

Ekkor a csillagokhoz és bolygókhoz fordult Mózes, de azok azt mondták neki: „Inkább magunkért könyörgünk, mert meg van írva, hogy el fog tűnni a mennyboltozat serege, mintha soha nem lett volna.“

Mikor a dombokat kérte Mózes, azok így szóltak: „Nem lebeg-e felettünk ugyanaz a végzet? Nem áll-e, hogy a dombok elolvadnak és a hegyek összedülnek?“

Utoljára a tengerhez jött Mózes és azt kérte, hogy könyörödjön érte. Összetörve és meghajolva állott a parton. A tenger látta és csodálkozott: „Te vagy-e, Mózes, Amram fia, aki előtt szét kellett válnom, mert nem tudtam karodnak ellentállni?... Amikor a tenger eszébe juttatta Mózesnek régi nagyságának és erejének idejét, ekkor összecsapta kezeit és szólt: „Kihez forduljak égen és földön segítségért?“

Ekkor újra hallatszott Isten szava: „Halld, Mózes, kétszer esküdtem meg, először, hogy Izráelt elpusztítom az aranyborjú miatt, másodszor pedig, hogy te nem léphetsz a Szent földre. Az első esküt már megszegtem, mert te kértél. Ha azt akarod, hogy a másodikat szegjem meg, akkor beteljesítem az elsőt és elpusztítom Izráelt.“ — Ekkor összerázkódott Mózes és felkiáltott: „Inkább pusztuljak el én, de a körmem sérüljön meg egy Izráelből valónak.“

Mózes azonban szerette volna megmásítani az ítéletet és szólt: „Lehetséges-e, hogy a szemek, melyek az Ő dicsőségét látták, a lábak, melyek az Ő trónusa előtt állottak, a kezek, melyek az Ő tanát fogadták, porrá és hamuvá váljanak?“ — De jött a válasz Mózeshez, hogy minden kornak és nemzedéknek a magamagából származó vezére van. Most, hogy azok, akiket ő kivezetett Egyiptomból, meghaltak, a sor Józsuára, az ő tanítványára került, hogy a népet vezesse. — Mikor Mózes megértette, hogy Józsuáért kell meghalnia, kérte, hogy Józsua tanítványa lehessen. Isten ezt megengedte.

Gyors léptekkel ment Mózes Józsua sátrához, aki éppen az Írást tanította. Elkeveredett a Józsuát körülvevő tanítványok közé, kezét a mellére szorította és érezte a halál előszelét. Józsua pedig lesütötte a

szemét és csak az Írást nézte és Mózes nem vette észre. Ekkor bejöttek a törzsek vezérei és látva Mózes a tanítványok közt állani, csodálkozva felkiáltottak: Józsuá felnézett és amikor látta, hogy előtte áll Mózes, megszaggatta ruháit és sírt: „Mesterem, mesterem! Oh, atyám, atyám!”

Józsuá kérte Mózes, hogy üljön a helyére, de Mózes csak a fejét rázta és szólt: „Nekem már nem szabad.” — Ekkor egész Izráel, mint egy ember állott fel és kiáltott: „Mózes, tanítónk, mesterünk, nem engedünk el, nem engedünk el!”

De Isten hangja keresztülment a táboron és szólt: „Tanuljatok Józsuánál.” Ekkor megadták magukat.

Ebben az órában megszállta Józsuát Isten szelleme és magyarázta az Írást és az egész nép Mózesrel együtt körülötte állt és figyelt, — s ekkor elvétellett Mózesről az isteni szikra és Józsuának adatott. És Mózes olyanná vált, mint akárki a népből.

Mikor Józsuá befejezte tanítását s a nép elszéledett, Mózes odalépett hozzá és kérdezte: „Mondd. Józsuá, mit mondott Isten szelleme neked?” Mire Józsuá így felelt: „Mikor hozzád beszélt, Mózes, elmondtad-e te nekem?”

Mikor ezt hallotta Mózes, felkiáltott és halálát kérte. „Mert jobb százszor meghalni — mondotta —, mint egy óra hosszat irigykedni.”

Amikor Mózes előkészítette lelkét a halálra, Isten elszomorodott. „Ki fogja megvédeni — kérdezte — Izráelt, ha haragszom és ki fog mellé állni?” De Matatron, az angyalok elseje, vigasztalta. Erre Isten így szólt: „Hasonlatot mondok neked. Volt egy király, aki gyakran haragudott a fiára, de mindig, amikor meg akarta büntetni, jött az anyja és addig kérlelte, míg szíve meg nem lágyult. Így van Mózesrel is, aki mindig elébem jött, hogy lecsillapítsa Izráel elleni haragomat.”

Isten megparancsolta Gábielnek, hogy hozza elé Mózes lelkét, az arkangyal vonakodott és így szólt: „Nem tehetem, ó, minden élők atyja, mert nem bírom halálát látni egy olyan embernek, aki Izráel millióival ér fel.” ... És ekkor előlépett a Sátán és felajánlotta, hogy leszáll és megöli Mózes.

Beburkolódzott a harag köpenyébe, felövezte a kegyetlenség kardját és leszállt a földre. Mózes pergamenttekercs fölé görnyedve ült és éppen Isten nevét írta. Amikor ezt látta a Sátán, félelem fogta el és megbénult nyelve. De Mózes megkérdezte: „Minék jöttél, gonosz?” — „Hogy a lelked elvigyem.” — „Ki küldött téged?” — „Aki az összes teremtményeket teremtette.”

Ekkor Mózes haragosan fordult hozzá: „Menj innen, neked nem adom oda a lelkemet.”

Nemsokára hangot hallott Mózes, amely szólt: „Mózes, Mózes, elérkezett az óra, amelyben el kell távoznod a földről.” — Ekkor Mózes eszébe juttatta Istennek a negyven napot és éjjelt, melyet Szináj hegyén töltött, a pusztai éveket és az egyiptomi szükség éveit és imádkozott: „Világ Ura, ne adj a halálangyal kezébe!” — De felelt neki Isten: „Ne félj, Mózes fiam, senki sem fog hozzád nyúlani, hanem én magam

szállok le és veszem magamhoz lelkedet.” Mózes ekkor megnyugodott szívében, de újra kérni kezdte Istent: „Légy még valamiben türelmes, engedd, hogy megáldjam Izráelt. Amíg éltem, mindig csak fedtem őket, sohasem volt örömük belőlem.” És elkezdte áldani Izráelt, törzset törzs után, de félt, hogy közelgő végórája miatt nem fejezheti be, ekkor az egész népet egy áldásba vette, majd így szólt: „Sokat szidtalak benneteket a törvények miatt, de bocsássatok meg.” Ők pedig szóltak: „Légyen megbocsátva. És mi is, Mózes tanítónk, sok bosszúságot okoztunk neked, de bocsásd meg.” És Mózes szólt: „Legyen megbocsátva.”

Ekkor hallatszott Isten hangja: „Mózes fiam, már csak egy pillanat van halálodig.” Mózes pedig szívére tette kezét és szólt: „Látjátok, így hal meg az ember.” Amint Mózes így állt és halálát várta, leszállt hozzá Isten és kíséretében Michael, Gávriel és Zágzágiel angyalok. Elkészítették Mózes ágyát, ráfektették és körülállták az urak Ura és szolgálói.

És Isten szólt Mózeshez: „Mózes, fiam, csukd le szemeidet.” És Mózes lecsukta szemeit. És szólt az Úr: „Mózes, fiam, tedd kezeidet a melledre.” És Mózes mellére tette a kezét. Az Úr pedig folytatta: „Nyujtsd ki lábaidat.” És Mózes kinyújtotta. Ekkor az Isten Mózes lelkéhez fordult és szólt: „Mózes lelke, én leányom, rólad el volt rendelve, hogy 120 évig fogsz Mózes testében lakni, most tehát, hogy eljött az idő, szállj föl velem, ne ellenkezz.” De imádkozott a lélek: „Világ Ura, nem akarom Őt elhagyni, mert nincs nála tisztább test a földön. Szeretem őt és nem akarom elhagyni.” Ekkor csalogatta az Úr a lelket és szólt: „Halld, leányom, ha elhagyod őt, a trónusomra emellek és a legfelsőbb leszel a kerubok közt.” És az Úr lehajolt, szájoncsókolta Mózes és elvette lelkét a csókban.

És ekkor sírt az Úr: „Soha sem lesz többé oly nagy próféta, mint Mózes.” És sírtak az angyalok: „Nincs többé az emberek legjobbika.” És sírtak a világok: „Eltűnt minden fénye a világnak.” És sírt Izráel: „Ki fog

könyörögni érettünk!” És szóltak mind nagy közösségben: „Vonuljon békében nyugodjon békében.”

P.G.fordítása

Joseph Budko
(Berlin):

Chasid-
legenda

Chassidische
Legende

Kiss Arnold: A biróhoz FRANZ WERFEL

Eloltottam a lámpámat és ágyamba feküdtem,
az én idegen ágyamba,
És ekkor ablakomon át az éjszaka halovány világa
beözönlött hozzám és a fölépített hegy a keblelem
fölé hajolt és ingadozott.

A falu árnyéktalan udvarában ugattak a marcangoló kutyák és én eldobtam magamat és fölkeltem
s meggyújtottam újra az ellenszegülő lámpát.

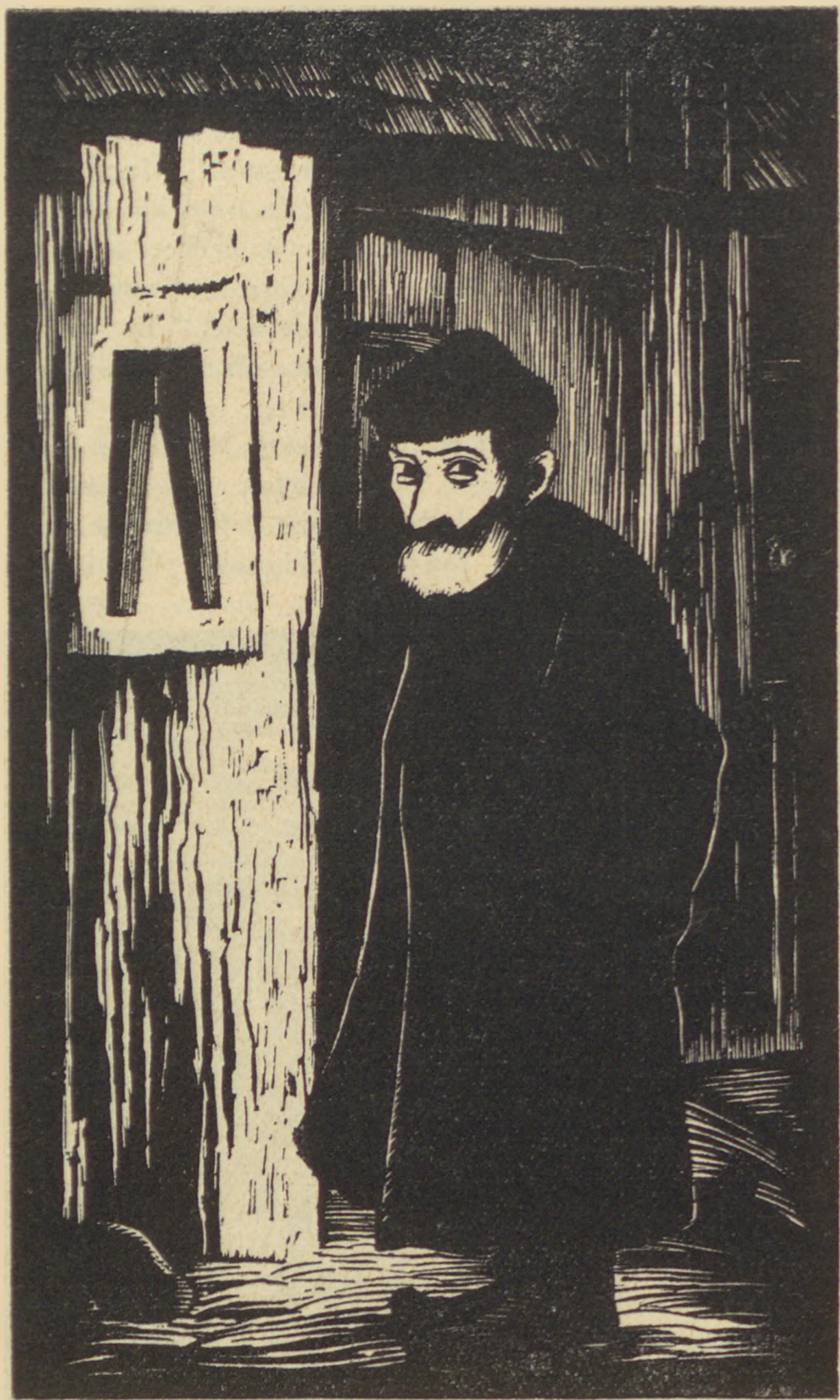
Nem akarok élvezni semmit a gyümölcsökből és az ételekből, amik még az asztalomon vannak, bár vágyom utánuk.

Óh a kielégülés elállja előttünk a te utaidat és aki puhán térdepel, rekedten imádkozik.

Az almával csábítja az orvos a beteg gyermeket,
hogyan sírását abbahagyja, s úgy méri meg a lázat.
Jaj nekünk, elsenyvedten csábítástól és élvezettől,
hamar készek reá, hogy elhagyjuk az örök fájdalom helyét!!

Óh, én birám! ellenségeim kibogozták a rejtélyeim,
átláttak rajtam s megverték engem.

Eldobtak és nekem szövetkezni kellett velük.

Budko: A szabó. Der Schneider.

Szidnak engem: látszat-ember, jellemtelen, hiú,
helyes, közönyös, kisebb, mintsemhogyan vétkezzék,
kisebb, mintsemhogyan jót cselekedjék, gyöngye a
gonosztettben és értéktelen a megbánásban,
És én hallottam őket s magam ellen támadtam
és igazat adtam nekik — én
Birám! — és gyűlölnöm kell magamat!

Bevallom én — és bárha ez is csak hiuság,
jaj, semmit se tehetek ellene, mégis bevallom én:
Ezen az egyetlen napon olyan kicsiny és olyan
alacsony voltam, közepszerű és gyöngye, mint egy
sem is az én házamban,

Udvarias voltam félelmből, hizelkedően dicsérő-
szavú gyávaságból, lustaságból kétajakos, kétkula-
csos, gerinctelen. Szeretetért gonosz reménységgel
fizettem, gondért gondtalan könnyelműséggel.

Nem kedvtelés az önmegalázkodó töredelemben az,
ha a posványosodó barommal hasonlítom magamat
össze.

Milyen drágaságos az eljövendő nap, én Birám,
hogyan álmodjuk magunkat a hegyekben vándorlók-
nak, hogyan reménykedőn nagyságra.

De az elhalt nap, az rettenetes, nem szívesen
tekint az ember vissza reá, szeméttel teli köbölre.
Mindig így lesz-e vajjon? A napom mindig ilyen
lesz-e, az utolsó napig mindig ilyen?

És vajjon még a szennyes betegben is föl fog-
'ázadni a vétek viharharangja?!

Én Birám! semmit se tudok az eljövendő napról,
írról a napról, nem azt, vajjon ítélőszéket fogsz-
tenni, én Birám.

De a te ítélőnapodtól nem félek én,
a te magasztos voltodat se, én Birám, de magamat
félem én, én magamat félem, Magamat!

Az én béna lelkemet félem én, az én néma szívemet,
a kétségbeesni nem akaró tekintetet, ezt az ügyis,
amúgyist, az üres vállvonogatást!

Nem tudom; hogy te: vagy-e én Birám,
de kívánom, hogy legyél, én Birám, s a te
ő botodat akarom megbeszélni.

Itt ülök ebben a hideg szobában,
a lámpám előtt. Hallgatódzol-e az ablakom
mögött? A csillagokat láthatom én.

Fejemet riadtan fordítom az ablak felé s ezt az
éneket zengem feléd s tudtára adom az aluvónak.
A lámpám megfagy. A legszörnyűbb halál sírjába
tekintek, látom a szellemi halált.

Érzem a láznélküli bajt: a szívnek lustaságát.
Hideg ujjakkal ülök itten, segítség nélkül
és tanácstalanul.

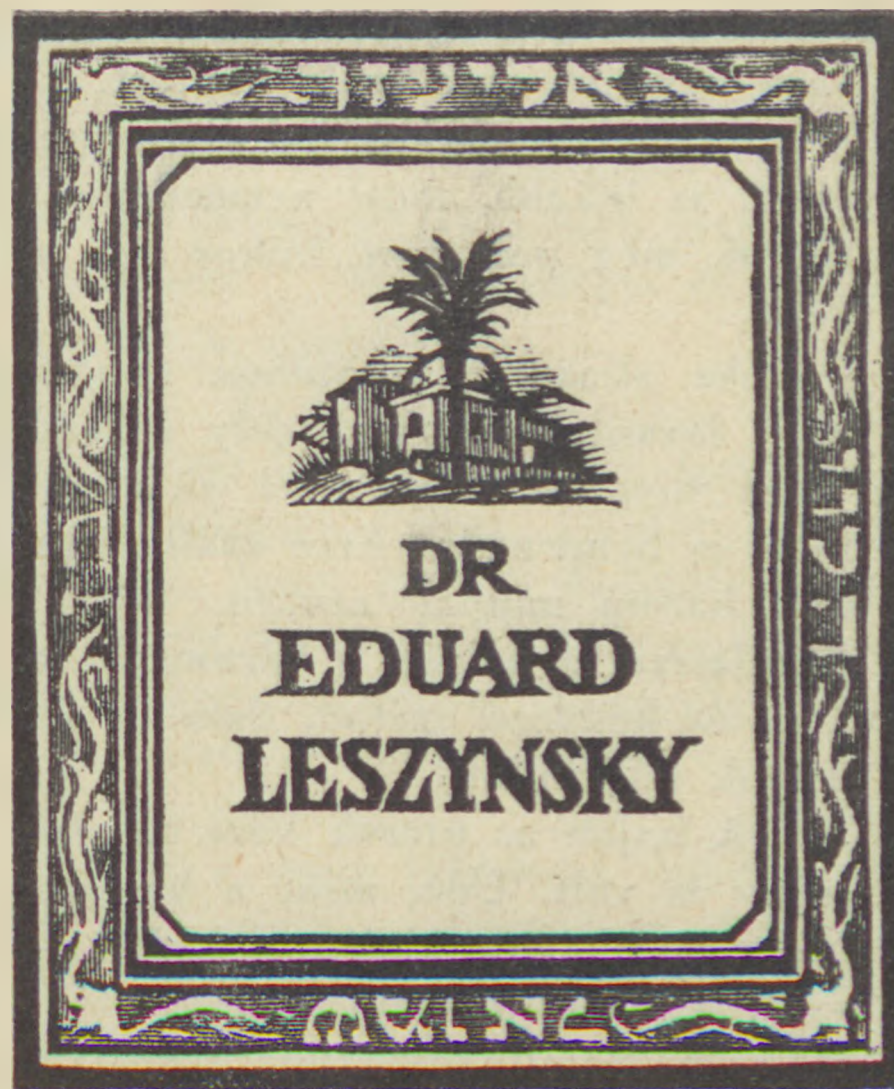
Nemsokára a takaró alá fogok feküdni,
testemet kinyujtom és nyugodtan fogok lélekzeni.
Ne engedd, Istenem, ezt az órát óra után, ezt a
mát és holnapot, és ezt az örök mindiget.

De talán nincsen hatalmad néked én fölötte,
amiképpen nékem sincsen hatalmam ez ének
fölött, amely valójában még mézesen hizelkedő,
És még az örületet se szabad nékem ajándékoznod
az ő karvalycsapataival és nagy sivatagaival...

Joseph Budko (Berlin)
Fametszet a Bialik-Ciklusból
Holzschnitt aus dem Bialik-Cyklus

Ex-libris

Ex-libris

CSERMELY GYULA: ANSELMO SEVERONE

Alicante spanyol tengerparti városban, ahol az 1492. évi általános gérus előtt nagyon sok zsidó lakott és virágzó hitközség állott fenn, a zsidók kiüldözése után pedig több marannus-család élt titokban és örökös rettegés közt Izráel Egyistenének törvényei szerint: Alicantében, Murcia tartománynak ebben a szép, egészséges, derült egü városában, ötven évvel a zsidók kegyetlen kiutasítása után, don Christoforo Aguilas volt a helyi inkvizíció feje, esze pedig — mert don Aguilas csak vakbuzgó ember, de éppenséggel nem lumen volt — esze a helyi inkvizíciónak Anselmo Severone olaszországi származású, még fiatal, harminckétéves ember volt. Legjobban ő értett hozzá, hogy a marannus-gyanus családokhoz bejáratosságot teremtsen magának és különösen a gyerekek bizalmát igyekezett elnyerni, mert jól tudta, hogy leginkább a gyanútlan gyerek árulhat el legkönnyebben olyasmit, amit vád alapjául lehet felhasználni a családfő és annak hozzátartozói ellen.

De már öt év óta csak hiába szimatolt, nem indíttathatott eljárást egyetlen gyanus család ellen sem. Vagy azért volt ez, mert akikhez ő közel tudott férközni, sohasem voltak zsidók, tehát marannusok sem voltak, vagy az örökös Egyisten megíúsította a kém minden szándékát.

— Ez mit jelentsen, Severone? — kérdezte egy alkalommal don Christoforo Aguilas nem minden bosszankodás nélkül. — Már kihaltak városunkban az átkozottak, vagy őszintén megtértek, vagy...

— ...vagy?

— ...vagy te nem végzed a dolgot úgy, ahogy kell?

— Engem nem érhet gáncs, hanem máshol van a baj, — felelte Anselmo Severone. — Ott a baj, uram, hogy mi bekötött szemekkel járunk s csak találmokra tapogatózunk, csak vaktában.

— Hogy érted ezt, fiam?

— Úgy értem, hogy nincs nekünk naptárunk;

olyan naptárunk, atyám, mely pontosan megmondaná, hogy egy-egy főbb zsidó ünnep, például a kovásztalan kenyéré, az év és hó mely napjára esik. Volna ilyen naptárunk, akkor könnyebb is lenne a nyomozás, mert pontosan az ünnepek napján lephetnők meg a gyanus családokat, így pedig, kalendárium nélkül, vagy már elkéssetten érkeznénk, vagy korábban szimatolunk. ahogy például a múlt évben is jártam. A mi szent husvéti ünnepünk a tavaszi holdtölte után való első vásárnapon volt, mint mindig; tudomásom szerint pontosan a holdtölte napján kellett lennie a pászkák ünnepe első napjának, de én, noha buzgón jártam a marannus-gyanus házakat, az ünnepnek, vagy az arra való készülődésnek legkisebb nyomára sem akadtam. Utóbb azonban megtudtam, hogy a kovásztalan kenyerek nyolc napja pont négy héttel később volt, mint a kereszténység szent husvéti ünnepe.

— Akkor szerezni kell ilyen naptárt, Severone. — vélte don Christoforo Aguilas.

— Én is azt mondom, hogy szerezni kell, de nyomtatott naptárak még nincsenek.

— Akkor iratni kell egyet, Severone.

— Iratni, úgy van. De itt Spanyolországban nem lehet, csak külföldön és ott is csak úgy, ha ahhoz értő zsidóval készítettünk ilyen különleges naptárt, még pedig mindjárt huszonöt vagy harminc évre szólót. Egy évre szólóval nem érünk célt; már a következő évben sehogy sem vehetnők hasznát, mert minduntalan változik a naptárunk. Azzal is csalják a világot.

Don Aguilas kesernyén mosolygott. — Persze, hogy itt minálunk nem készíttethetünk magunknak ilyen naptárt. Aki tudna egyet csinálni, az nem fogja elárulni, hogy ért hozzá, mert elárulná azzal azt is, hogy ő zsidó — másvallású pedig nem ösmeri a zsidó időszámítást. Tehát külföldön kell hogy készíttessünk, de hol?

— Olaszországban, szent atyám. Úgyis haza szeretnék menni néhány hétre, hát fel fogom használni

az alkalmat és egy otthoni zsidó tudóssal csináltatok vagy harminc évre szóló naptárt.

— Helyes; akkor indulj is mennél hamarabb. És annál is inkább, mert nemsokára itt lesz a tavasz; tudjuk meg pontosan, mikor lesz az eretnekek husvétja.

Az alicantei kikötőben éppen horgonyzott egy nagy levantei vitorlás, mely az északafrikai Oranból jövet Livorno érintésével akart visszajutni Szaloniki-be és Szmirnába. Erre szállt Anselmo Severone és már három nappal azután, hogy megbeszélte don Aguilasszal a dolgot, a háromárbocos felszedte horgonyát és kedvező széllel, duzzadt vitorlákkal az olasz partok felé indult.

A hajón az utasok közt egy húsz éves, gyönyörű leány is volt. Üde, mint a harmatos lilium és szép, mint éjszakának idején a hulló csillag lángoló csóvája. S mert Anselmo is deli szál férfiú volt, hamar megismerkedett egymással a két fiatal.

Két napig, háromig csak keveset társalogtak még egymással, mert a leány még napközben is alig jött fel kabinjából a kék ég alá; csak a negyedik naptól fogva, mikor Menorca szigete is már mögöttük volt, tartózkodott órák hosszat fent a szabadban.

— Miért mutatkozott eddig oly keveset? — kérdezte Severone a leánytól. — Hiszen eddig is a legkellemesebb időnk volt.

— Arra alapos okom volt — felelte bánatosan a leány, aki jóllehet, mint mondta, Marokkóban, mór földön született, Severone megállapítása szerint csodálatos szépen beszélt spanyolul. — Kabinomba száműztem magamat, mert látni sem akartam az országot, ahol őseim oly boldogan éltek. Szeretem a spanyol földet — sóhajtott —, mert őseim is szerették, imádták, mégis féltem, hogy megátkozom s ezért jobbnak láttam lent maradni... nos, ezért.

— Mór ivadék ez a szép leány — gondolta magában Anselmo. — Hiszen Spanyolország nagy része a móroké volt, amíg ki nem űzte a félholdat a kereszt.

— Nagyszerű időnk van — folytatta Severone a társalgást. — Maga a mindenható Isten, aki tudja, milyen szent célért utazom: maga a jó Isten kedvez a mi vitorlásunk útjának.

— Hát mi az a szent cél? — kérdezte érdeklődés nélkül a szép leány.

— Az eretnekek kiirtása, a szentségtörő marannusok gyökeres megsemmisítése, kisasszony. Olyan eszközért megyek Itáliába, mellyel halálos csapást mérek a fejükre.

— És ezt nevezi ön szent célnak? — torzult el haragra a lány arca. — Embereket máglyára hurcolni, csak azért, mert úgy imádják az Istent, ahogy őseik ősei imádták és másfélezer esztendővel ezelőtt maga Mária fia is imádtá?

Megválaszolhatatlan kérdés volt, el is siklott fölötté Anselmo. Kitérően felelte:

— Nem emberek azok, senorita, hanem a farkasoknál is veszedelmesebb dúvadak. A farkas nem hazudja, hogy ő bárány, ám a marannus csak ha-

zudja, hogy ő keresztény, de titokban annál megátalkodottabb zsidó.

A leány csak egy-két perc múlva válaszolt:

— Igen, nagyszerű időnk van — mondta csöndesen, majd hirtelen felemelte hangját és a zordon-ságig keményen folytatta:

— De ne gondolja, hogy ilyen is fog maradni. Isten haragja nem fogja engedni, hogy ez a hajó, mert maga rajta van, célt érjen.

— Nem értem magát, senorita — jegyezte meg a meglepett Anselmo. — Maga, mint mór úrilány, annyira együttérez a zsidókkal?

— Nem mór vagyok, hanem zsidó! — tört ki a lány szájából a büszke szó. — És nemcsak az én utazótársaim, de a kapitánytól le az utolsó matrózig a hajó egész személyzete is zsidó. Mind gyermekei, vagy unokái azoknak, akiket kiűzött Spanyolországból a lelketlenség.

Anselmo Severone elfehéřült. Zsidó hajón van, egyedül csupa zsidó közt! Ha megtudják, hogy ő most hogy beszélt, méginkább, ha megtudják, mi az ő utazásának célja, irgalmatlanul még belökik a tengerbe.

A leány észrevette a színváltozást:

— Fél? — kérdezte megvető gúnyosan. — Megnyugtathatom, arra nincs oka. A zsidó nem bosszúálló, a zsidó nem gyilkol még akkor sem, ha megtorlástól nem is kell hogy tartson. Csak mégegyszer mondom, hogy Isten haragja nem fogja engedni, hogy ez a hajó, mert maga rajta van, célt érjen. Most még szép idő van, de majd vihart támaszt az Isten és derékban töri ketté a hajót. És én is, mi mindnyájan is, mind zsidók, szívesen halunk meg, ha tudjuk, hogy meghiusul egy gonosz ember szándéka és megmenekülnek a halálos csapástól a mi szerencsétlen hispániai testvéreink.

Ezzel hátat fordított az embernek, lement a kabinjába és nem mutatkozott többé, sem aznap, sem a következő napokon. És Anselmo Severone is bezárkózott kabinjába és várta, óráról órára folytonos rettegés közt várta, mikor fogják meg a zsidók, kötik gúzsba és lökik a tengerbe.

De óra mult óra és nap mult el nap után és nem történt meg az, amitől rettegett.

Már nyolc napja járták a tengert, már megkerülték Corsica legészakibb csúcsát is és még mindig a legkedvezőbb idejük volt.

— Még harmadfél nap — örvendeztek odakint a hajósok — és szerencsésen Livornóba érkezünk.

De alig hogy elmaradtak mögöttük Corsica szigetének partjai, irtóztató vihar tört ki, korbácsolta ezer korbáccsal a tengert és fenyegette elnyeléssel a vitorlást. S hogy a veszély nem szűnt, de még nagyobb lett, a kapitány minden utast a kabinokból a fedélzetre parancsolt, hátha léket kap a hajó és még bennfullad valaki a kabinban.

Fent a fedélzeten megint találkoztak, Anselmo Severone és a szép leány.

— Csak maga miatt — kezdte ez utóbbi. — Isten nem akarja, hogy célt érjen a hajó.

— Irgalom! — nyögött fel az ember.

— Nem jut eszébe — folytatta a leány — Jónás próféta története, aki nagy bűnnel terhelt hajóra szállt? Hátha szólnék a kapitánynak, hogy dobassa be magát a tengerbe, mert csak maga miatt tör életünkre a vihar?

— Irgalom, kegyelem! — nyögött fel Anselmo másodszor is.

— Nyugodt lehet, én nem fogok szólani. És ha szólnék is, sem érné önt bántódás. Zsidók vagyunk: nem a mi dolgunk a megtorlás. Ezt egyedül az Istenünkre bízunk.

Infernális roham a viharak most kettétörte az elülső árbocot.

— Itt a végítélet! — hördült fel Anselmo és térdrogyván, felordított az ég felé:

— Irgalom, kegyelem, Isten, bocsáss meg! Megfogadom, hogy ha megmentesz, akkor...

Nem folytathatta tovább, mert elájult.

Még fél napig dühöngött a szélvész, azután lecsendesedett a tenger és tetemes késéssel ugyan, de szerencsésen révbe ért a hajó.

Livornóból Anselmo egyenesen Firenzébe utazott s ott, testben és lélekben megtörtén, a hitközség rabbijához ment el.

— Szent tudósom — kezdte a beszédet —, te mindenesetre értesz a naptárhoz. Nos, száz aranyat fizetek, de készíts nekem egy húsz éves naptárt, melyben a világi dátumok mellett a zsidó ünnepek is fel legyenek tüntetve, de szándékosan helytelenül, hamisan.

— Hogy érted ezt? — kérdezte a rabbi.

— Úgy értem — magyarázta Anselmo —, hogy ha például a pászkák ünnepe mondjuk április ötödikén kezdődik, te április tizenötödikét, vagy tizenhencadikát írsz be kezdetül. Ugyanígy a többi zsidó ünnepet is. Vagy két héttel hamarabbra, vagy két héttel későbbre, de mindig csak helytelenül, hamisan.

A rabbi nagy szemeket meresztett:

— Mire való neked ilyen naptár?

— Hogy tévútra vezessem az inkvizíciót, hogy megmentsem vele a spanyolországi marannusokat, szent atyám. Az inkvizíció megbízott, hogy szerezzen egy pontos zsidó naptárt, hogy pontosan a zsidó ünnepek napjain lephesse meg a marannus-gyanus házakat és kiirtsa a rajtakapott bűnösöket. De én meg akarom hiúsítani a tervet, mert belátom, hogy istentelen, gonosz terv az.

A rabbi csak fél percig gondolkodott:

— És száz aranyat fizetnél ilyen naptárért?

— Százötvenet is, ha kevesled a százat.

— Én pedig — mondta a rabbi és szent szellem tükröződött a szemében — még tízezer aranyért sem készítek ilyen hamisított naptárt, mert vallásom szent törvényei úgy mondják, hogy még azt sem szabad megcsalni, aki az életünkre tör. Ha úgy akarja a Legfelsőbb, hogy szerencsétlen hispániai testvéreim vértanuhalált haljanak hitükért, akkor földi ember ez ellen mit tehet? Ha meg úgy akarja az Isten, hogy

megmeneküljenek a veszélyből, akkor küld nekik segítséget más úton is.

— Már küldött is! — tört ki Anselmóból. — Azt a leányt, azt a vihart és téged. Akik jobb meggyőződésre tanítottak engemet... Ezzel elrohant és eltűnt, többé senki sem látta a városban...

...Don Christoforo Aguilas hiába várta vissza Anselmót és naptárt sem kapott tőle, sem hamisított kalendáriumot, sem helyeset. Csak levelet kapott tőle, melyben azt írta, hogy angyalt küldött útjába az Isten és az az angyal csupa tűzzel égő harag volt, amiért ő, Anselmo Severone, olyan hiábavaló, nagy utat tett meg. Nincs spanyol földön „eretnek“, de egy sem, még kevésbé van Alicantében; mind az igaz Istent imádja és tiszteli s ezért fölösleges minden további rendszabály. Én pedig — fejezte be Anselmo —, aki úgy jártam, mint Jónás, hogy a cethal undorító gyomrából a virághímes parti pázsitra kerültem: én itt városról városra vándorlok, hátha utamba küldi Isten az ő haragos angyalát másodszor is. S ha megtalálom, a lába elé borulok, térdenállva kérem, hogy bocsásson meg és engedje, hogy a szolgálja lehessenek.

G. Halmágyi Mária: *Eltűnt kacaj*

Évi hugomnak

*Pirossapkás, víg, lelkes kicsilány
lába kopogott naponta a járdán,
mint vidám zene, ablakom alatt.
Mosolygón néztem, hogy rohant, szaladt
egy pár fürge láb. — Nem gondolt ő másra.
csak rendben legyen az iskolatáska,
s benne a pontos, tiszta feladat.
Egyszer, amikor újra elhaladt,
egy csapat fű, orvúl körülfogta.
Úgy lebbent félve kis ruhája fodra,
mint a hálóba becsalt könnyű lepke,
Két sötét szemét forró könnyű lepte,
s tengerei, megsápadt arcát védték.*

— *Hová sietsz, Te göndörhajú szépség?
Hep-hep zsidó... Te gazdag vagy, de én nem.
Jézust eladtad harminc ezüst pénzén,
s a nagyapád, keresztrefeszítette.
A hátadon szép táská. Cifra; sárga.
Hadd lám, sírsz-e, ha ott látod a sárba?
Vágj rá Pista! Csak kiabáljon! Semmi.
— A cselédből, vért szokatok venni?
... persze, hisz azért oly sápadt az Anna.
A vér is izlik, hogyha nem hull szádba,
mint nagyapádnak pusztában, a manna.*

Félholtan eredt a kislány futásnak.

*Szomorún néztem, ahogy surrant másnap
remegve... félve... hogy jaj, meg ne lássák...*

*Megsirrattam, egy sebzett gyermeklélek
eltűnt kacagását.*

BUDKO FAMETSZETEI

A *Mult és Jövő* már több ízben méltatta a kiváló berlini zsidó grafikus művészetét. Foglalkoztunk vele mint Hermann Struck tanítványával, aki csakhamar önállósítja magát és új stílust, új technikát visz bele a rézkarcolásba. Bemutattuk mint a Biblia zseniális szellemű megértőjét. Majd külön számot szenteltünk Budkonak mint Hagada-illustrátornak. És nemsokára meglepetésszerűen, minden átmenet nélkül a grafikusból festő lett, aki az olaj és vászon világában alkot újat, eredetit. És íme, művészi egyéniségének ismét új oldala bontakozik ki. Budko fametszetei önti bő mondanivalóját. Új formát talál az érzések és átélések kifejezésére. És itt is az a légysággal vegyült erő mutatkozik meg benne, amely eddigi műveit oly kiválasztottá, egyéni márkájúvá tette. A palesztinai arab-zsidó harcok után készült nagy fametszetén, „*Férfiú, mint én, nem futamodhatik meg*“, — a lehajtott fejű öreg arcán épúgy ég az ősi dac, mint az ifjú fölfelé feszített homlokán. Gyöngédség, szeretet és erő fogja össze a két alakot mint két ölelkező kor szimbolumát. A „*Jeremiás látomásán*“ a próféta ábrázolásánál nem a monumentalitás lebegett a művész szeme előtt, hanem a népe sorsán búsongó férfiú magabamélyülése. Nem a büntető, korholó, hanem a vigasztaló, reményt fakasztó, akinek szavát lesik a háta mögött új nemzedékek. A „*Szenvedés*“ egy mély-séges problémát érint a művészet legfinomabb pengéjével, amely sokszor sebet ejt, de a részvét balzsama fakad belőle. „*A szabó*“ alakja viszont megható egyszerűségében megindító. A fantázia birodalmába vezetnek a „*chászid-legendák*“ sorozatához tartozó fametszetei, szintúgy a *Bialik-versek*hez készült miniatűrök, melyek néhány vonással el tudnak ragadni, meg tudnak indítani és gyakran néhány négyzetcentiméter területen egész tragédiákat tárnak elénk.

Budko fametszeteit Berlinben és Bécsben, Párizsban és Londonban a legnagyobb elismeréssel fogadta a műkritika. Kétségtelen, hogy ezek a fametszetei Budko művészi emelkedésének egyik legkimagaslóbb csúcspontját jelentik.

P.

Budko: Fametszet a Bialik-ciklusból.
Holzschnitt aus dem Bialik-Cyklus

ZSIDÓ HUMOR

A „FÉLZSIDÓ“ ÉS AZ EGÉSZ ZSIDÓ.

A Szatmáron megjelenő „Meged Jerachim“ (hónapos csemege) című lapban olvassuk a következő hasonlatot:

Élt egy faluban egy tudatlan zsidó, aki istenfélő tudós vőt választott leánya számára. Mikor a Sátorosünnep közeledett, a vő lelkére kötötte apósának, hogy a városból, ahová úgyis a vásárra utazik, hozzon neki egy szép eszrogot. De minthogy ő nem tudja megítélni, melyik eszrog szép, menjen el a rabbihoz és ő kiválasztja majd számára a legszebbet. Így is történt. Mikor hazafelé jött a városból, találkozott szomszédfalubeli ismerősével, akinek szintén volt tudós talmudista veje és aki szintén ilyen megbízást kapott, mint ő. „Akkor nagyszerű, hogy idejekorán találkoztunk — mondja az első falusi —, megtakaríthatunk egy csomó pénzt. Minek mennél te is a rabbihoz? Én már megvettem tőle a legszebb eszrogot. Hát vágjuk ketté és te megfizeted nekem a kifizetett ár felét!“ Mikor a tudós vő meglátta a fél eszrogot, felkiáltott fájdalomában: „Hiszen ez nem ér semmit!“ „Hiszen ez volt a legszebb eszrog!“ — felel a tudatlan após. „De fél eszrog még a legszebb fajtából sem ér semmit! Sőt a legcsunyább egész eszrog is többet ér, mint a legszebb fél!“ — Így van ez — magyarázta Levitán krisztániai rabbi — a zsidókkal is. Aki csak az isteni törvényeket teljesíti, de embertársaival szemben előírt parancsolatokat nem becsüli, az csak fél-zsidó és az nem ér semmit. Azért mondja a Szentírás Noéről, hogy „cadik tomim“ volt, vagyis „egész cadik“. És kiemeli, hogy „bedórószov“, nemzedéke előtt, hogy nemzedéke szerette, becsülte, becsületessége miatt, de „Istennel járt Nőé“. Az ő parancsait is teljesítette. Egész cadik volt.

ALDÁS VAGY PÉNZ?

Ugyanott olvassuk Teitelbaum szigeti rabbi nevében:

„Malki-Cedek bort és kenyeret vitt Ábrahám elé és megáldotta, mert papja volt a Legfelsőbbnek.“

Egy szegény zsidó hozományt gyűjtött a leánya számára. Először a rabbihoz ment: „Te vagy a község első embere, adj pénzt.“ Mire a rabbi felelt: „Nem tudod-e, hogy én is szegény ember vagyok?“ — „Akkor adj legalább bő áldást a gyermekemre!“ — szólt a szegény zsidó. A rabbi bőségesen ellátta áldásával. Ezután a község leggazdagabb zsidájához ment: „Kiházásítom a leányomat, add reá áldásodat!“ — „Megbolondultál? — felelt a gazdag zsidó. — Nem vagyok én szent, nem tudok én áldást mondani!“ — „Ha így van — szólt a szegény ember —, akkor adj legalább pénzt a hozományhoz!“ Ez is megtörtént.

Malkicedek azonban gazdag ember volt, emellett a Legfelsőbb papja is, hát adhatott kenyeret, bort és még áldást is. Mindenkinek abból kell adni, amiye van.

RABBI GOETHE.

A Goethe-évforduló alkalmából a német zsidó lapok megemlítik Goethe és a gettó viszonyát. Miként Schiller, Goethe is kedvence volt a zsidó-negyednek mindenütt. Még a galíciai gettóknban, sőt a legnagyobb gaonok között is voltak tisztelői Goethének. Így például Zolkievnben a híres Hirsch Chajes, a nagy talmudi tekintély kitűnő Goethe-ismerő is volt. 1832-ben Goethe halálhíre egészen lesújtotta. Szomorúan ment a zsinagógába a hívek közé, akik azonnal észrevették nagy rabbijuk bánatát. „Mi történt?“ — kérdezték türelmetlenül. „Goethe meghalt“ — felelte lehangoltan a rabbi. A chászidok itt keveset tudtak a nagy német költőről és azt hitték, hogy rabbijuk valami nagy és előttük ismeretlen talmudi kapacitást gyászol. Csakhamar híre futott a városban: „Rabbi Goethe meghalt.“ És az egész község bánatos szívvel siratta meg.

ESRIEL CARLEBACH: ALGIRI UTIJEYZETEK

LAKODALOM CONSTANTINEBEN

ELŐZETES TÁRGYALÁS.

Nem merek dönteni abban a kérdésben, hogy általában ki a szenvedő fél egy lakodalomban. Egy azonban bizonyos: Algirban az asszony az.

Az akciót ellene hosszadalmasan előkészítik. Elisa Danon elküldi egy jó ismerősét Daniel Parcihoz, hogy érdeklődjék anyja, nagyanyja, fiai, sógorai és végül leánya, Luna hogyléte iránt. Mingyárt tudják, hová irányul mindez. Tudják, de őrizkedni fognak attól, hogy ezt mutassák is. Illik gyanútlanoknak lenni.

Elisa Danonnak eszeágában sincs, hogy csak úgy egyszerűen információkat adjon. Ő is érdeklődik... mint fent. Később, közben legalább egy hétnek kell elmúlni, meghívja egyik a másikat kávéra és hallgatva mosolyognak egymásra egy jó félóra hosszat. Egy hét múlva megismétlik ugyanezt. Az egésznek a neve: előzetes tárgyalás.

Azután tovább fejlődik az ügy. A fiatal Lunáról beszélni kezdik, hogy elért abba a korba, amelyben, így vélik bölcseink, emléküik áldott, egy lánynak férjhez illik menni. Másrészt Rachamimot is dicsérik a kapu vénei, okos, derék fiú az, ha akarná, 400 frankot is meg tudna keresni egy hónapban...

Erre azt válaszolják: „Ez lehet. De nem a mi dolgunk embereket egymáshoz vezetni. Hiszen, így mondják bölcseink, mit csinál Isten, amióta megteremtette a világot? Ül és párokat hoz össze. Miért előzzük mi meg őt?”

Alig mondják ezt ki, máris lázasan tevékenykedni kezd a fél gettó. Ez az óvás nem jelent ugyanis egyebet, mint elvi beleegyezést, fölhívást mindenkihez, hogy az ügyet jó befejezéshez segítsék.

Emberbarát chachamok felajánlják közvetítőszolgálatukat. A szófér a házassági szerződés megírására ajánlkozik. A minden gettóban föllelhető két konkurrens táncosnő a lakodalmi funkcióért pörlekedik és véresre verik egymást nagy igyekezetükben. Az ucca szegényeinek összefut a nyál a szájukban, mikor a lakodalmi ebédre gondolnak. Ez már a tárgyalások stádiuma.

MEGKÖTVE!

Amikor a többiek már mind megegyeztek, a leendő apósoknak végül is meg kell tárgyalni a részleteket.

„Egy asszony“, mondja Elisa Danon, „aki manapság nem kap magával legalább egy kerevetet, három selyemruhát és kettőt köznapra, a petróleumfőzőről és edényről nem is szólva, egy ilyen asszony egyáltalán nem asszony.“

„És egy ifjú“, tüzel Daniel Parci, „akiről mestere azt mondja, hogy mire egy nyereg kiszabásával készen van, közben rég megdöglött a teve, egyáltalán nem ember, az ilyen ne nősüljön.“

A tárgyalások abbamaradnak, majd jóbarátok közbenjárására mégis megegyeznek, miután jó két hónapig nagyszerű pletykaanyagot szolgáltatottak a gettónak.

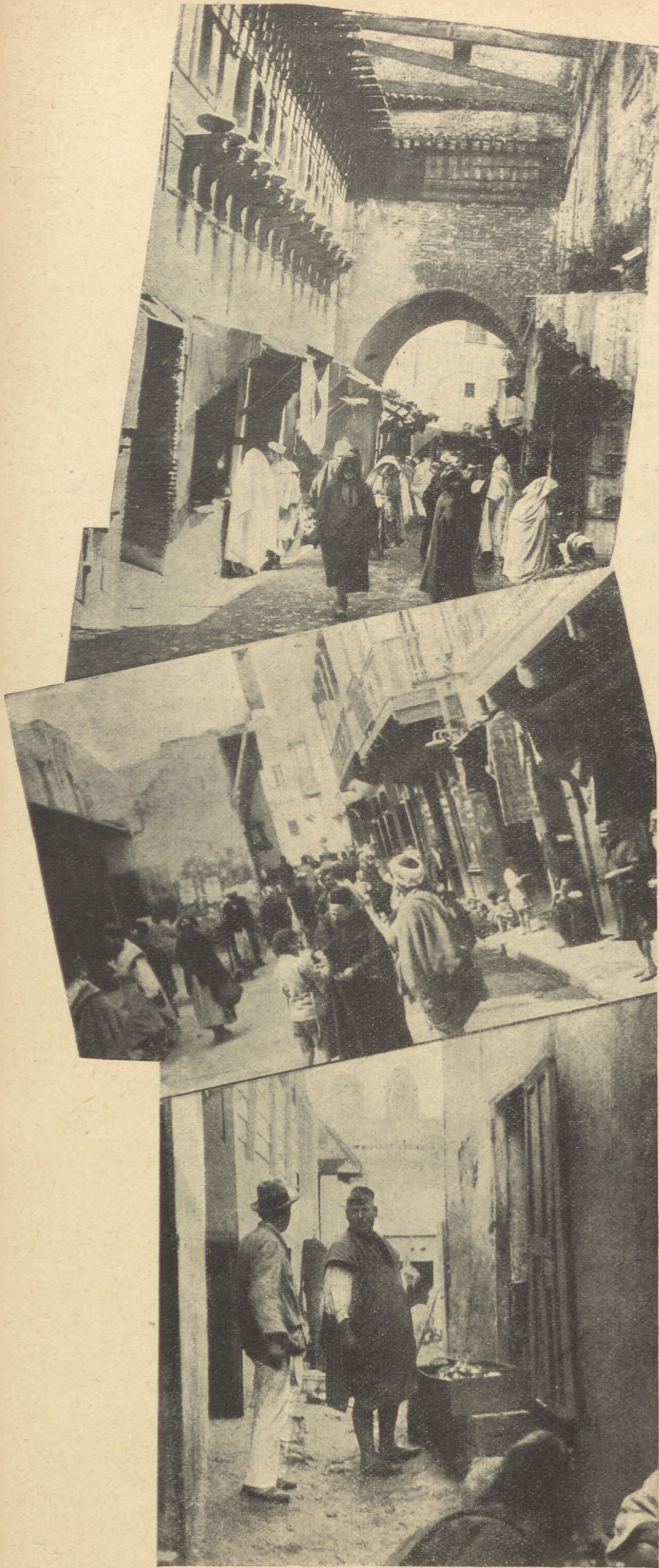
Amint a tárgyalások lezárulnak, a szülők nagy-lelkűvé válnak. Ajándékokat küldenek ide-oda, szőnyeget, gyűrűket és amuletteket Palesztinából. Ilyenkor azután nem számít egy levágott báránnyal vagy néhány kosár fügével több és nem számolják a koldusoknak jutó pénzdarabokat. Most meg kell mutatni a másiknak, hogy kivel jutottak sógorságba, messze túlhaladják mindazt, amit a házasságlevélben ünnepélyesen lepecsételtek. Magától értetődő grandezzával adnak. Csak egyet tartanak be a házasságlevélből: a lakodalom dátumát.

ÜNNEPSÉGEK.

Három nappal a lakodalom előtt kezdődnek már az előzetes ünnepségek, hét nappal utána távoznak el az utolsó vendégek. Tíz napon keresztül csinosítják az asszonyok a menyasszonyt. Kifényesítik körmeit, megfestik az ajkát, felsütik a haját, órákhosszat dörzsölik orcáit, végül is leültetik a fal mellé egy széles kerevetre, nem szabad mozdulnia, még a szeméit is zárva kell tartania, így kívánja a hagyomány. Mert ő most királynő, akit meg kell bámulnia, de akinek magának semmin se szabad bámulni. És elvonul előtte az egész gettó. Akinek lába van, mind eljön. Akinek nincs, azt hozzák tolva. A nyomorékok bevánszorognak az udvarra, csókolják az örömapa kezét, esznek valami mézes süteményt, odacsúsznak a menyasszony szobájához, tapsolva fölkiáltanak: „Ó királynő!“, azután egy kis pihenés és beszélgetés után csendesen elhagyják a házat. Aki csak kívánja a túlvilági életet, az mindennap megismétli ezt a procedú-

Kis talmudisták Constantineben (Algir)

rát, sőt többször is napjában, mert nagy a jutalma annak, aki megörvendezteti a menyasszonyt és a vőlegényt.

ZENE ÉS NAGY PILLANAT.

A zenészek, mindig egy nagy és ősrégi zenészcsalád leszármazottjai, minden ünnepség alkalmával ugyanazokkal a dallamokkal, ugyanazzal a lehangolt gitárral, rekedtes hanggal, megtámaszkodnak valahol a falnál, éppen ott, ahol leginkább útban vannak, ahol minduntalan beléjük ütődik egy átmenő.

Az udvarban állandó a forgalom. Minél inkább rokonnak érzi magát valaki, annál inkább kötelessége megjelenni, egészen elől ülni, frissen vasalt turbánban. A rokonok előjoga a zenészeket szidni, sőt tetlegességgel megfenyegetni őket.

A házasságkötést végző chachamnak megérkezése valami cselekményt hoz a jelenetbe. A zenészek még fülsiketítőbben húzzák, az asszonyok tapsolnak, a férfiak, akik a földön kuksoltak, feltápászkodnak, a gyermekeket, akik a szoknyák és földalatti sarkok alól hirtelen előkerülnek, a karjukra emelik, hogy minél korábban megszokják a színrekerülő látványosságot. A chacham megérkezik a menyasszony szobájába, alaposan szemügyre veszi az arát, majd megadja a jelt az indulásra. Barátnők előretolakodnak, az anya sírni kezd, az emberek az udvaron felkiáltanak: „A királynő jöjjön a király hajlékába.” Betolnak egy öszvért, magasra emelik a menyasszonyt, ő maga nem mozdul, szemei állandóan zárva, az öszvér nyerít, a gitár recseg, a chacham helyet csinál magának, a menyasszony az öszvéren ül, a chacham egy botot adat magának, meglöki vele az állat hátsó felét, — a nagy pillanat elérkezett.

A menet végigvonul az uccán, keresztül a piacon, egyszer, kétszer, míg végül mindenki a gettóból nem csatlakozik hozzá, míg nem tolong és lökdösődik mindenki a menyasszony mögött, míg nem kiabál minden gyerek az anyja után, míg nem tetszik a chachamnak a menetet a vőlegény háza felé irányítani. A ház előtt már vár a vőlegény, barátainak vállán ülve, karddal kezében.

A vőlegény megjelenése frenetikus tetszést idéz elő. Tapsolnak, hogy csak úgy dörög. Ezt az alkalmat felhasználja a vőlegény és elmondja a törvényes házassági formulát. Mire a tetszés lecsillapodik, megtörtént. Ők ketten most már egymáséi Mózes és Izrael törvényei szerint.

Ennek jeléül a vőlegény kivont kardjával követi a menyasszonyt vivő öszvért. Így érkeznek vissza a menyasszony házába, a fiatal házaspár visszavonul, a nézők oszlani kezdenek, a chacham és a rokonok leülnek körbe, mindenki kávét kap, cigarettát és mindenkire isznak. Közben újra megjelenik az ifjú pár. A menyasszony egymásután bemutatja selyemruháit. Először sárgában jelenik meg, táncol egy keveset, azután pirosban, végül kékben. És minden ruhának megvan a maga tánca.

Azután fellépnek a hivatásos táncosnők. Érdekes, kellemes ritmusú táncokat járnak el, furcsa testmozgásokkal, anélkül, hogy helyükről elmozdulnának. Táncuk heves tapsot vált ki a nézőkből. De a taps pénzbe kerül. A tapsoló elé odatérdel a táncosnő és

neki elő kell szedni egy pénzdarabot és a leány vállára vagy hátrahajtott homlokára kell tenni azt. A lecsúszó pénzdarabot fel kell fognia és csak ezután kerül az udvar közepén álló pléhtányérba.

Estefelé a fiatalasszony végleg beköltözik férje házába.

HOGYAN TARTANAK ÉBREN EGY MENYASSZONYT.

Ezt könnyebb mondani, mint megtenni. A menyasszonyt az asszonyok kendők tömkelegébe burkolják, a férfiak, a vőlegény barátai is odagyülekeznek, körülállják a menyasszonyt és gyertyákkal az arcába világítanak. Mindnyájan figyelik, mint festik feketére a menyasszony szemöldökét és vörösre az ajkát. A társaság úgy nézi az egészet, mintha egy szobor elkészítéséről volna szó.

Közben beesteledett. A menyasszonyt még mindig ide-oda ráncigálják. Egy sarokban néhányan összeállnak imádkozni. A vőlegény félreteszi kardját és láthatólag komolyabb dolgokra gondol. A rokonok sorába itt-ott a koldusok furakodnak és alamizsnáért nyujtják ki a kezüket. A menyasszony még mindig nem kész.

De a rokonok egyike attól fél, hogy a menyasszony elfáradhat. Ennek pedig nem szabad megtörténni. Ezért megbíznak néhány kisfiút, hogy időről időre csipkedjék meg a menyasszonyt. Ez ébren tart.

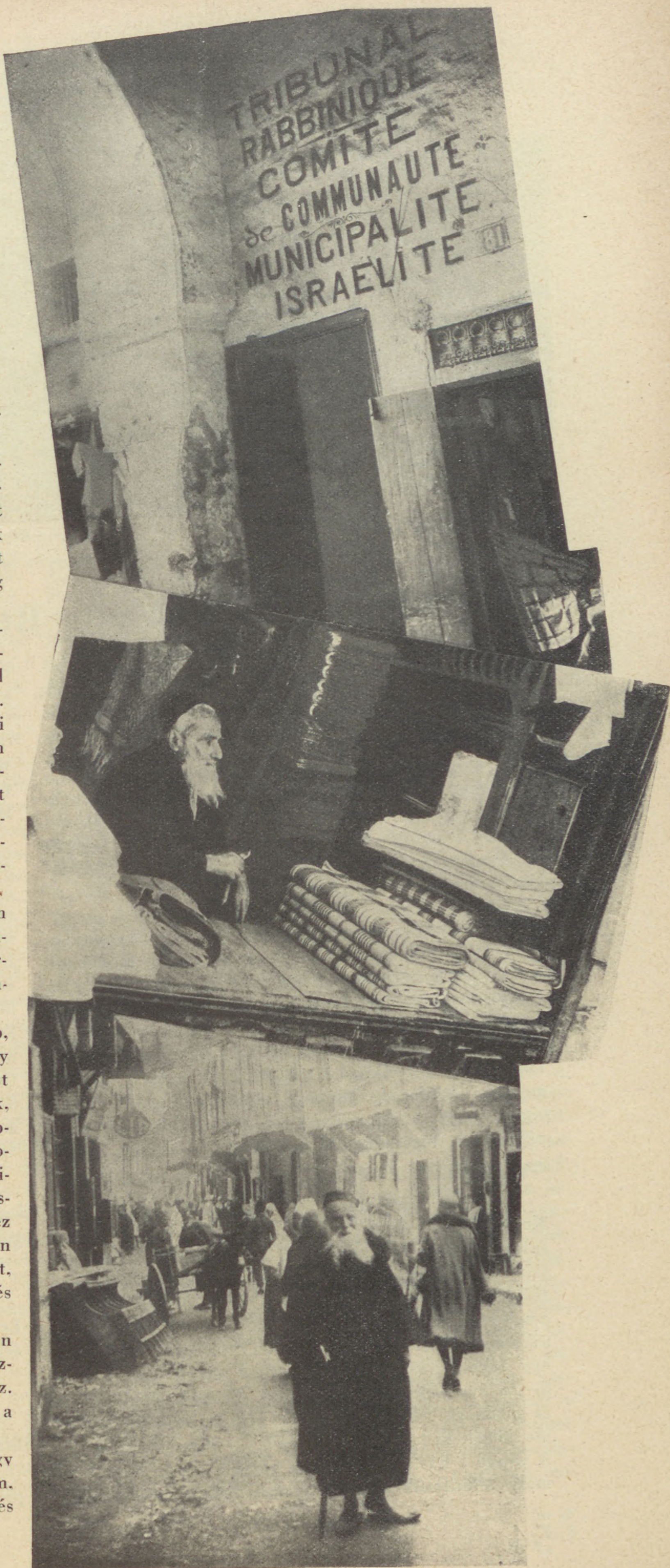
Egy öreg chacham még emlékszik rá, hogy a régi jóidőkben, amikor a lányok még nem voltak olyan neveletlenek, mint ma, a menyasszonyt az egész lakodalmas úton is csipkedték. De ma, ennél a romlott nemzedéknél, örülni kell, ha a többi szokást betartják. Hiszen mind gyakrabban fordul elő, hogy chacham, öszvér, zenészek és táncok nélkül csinálnak lakodalmat.

Sőt, így híresztelik, az utolsó három hónapban négy vegyesházasság is történt. Ugyanebben az uccában, ahol mi itt ülünk. Olyan embereknek a gyermekei, mint Elisa Danon, francia nemzsidókhoz mentek férjhez.

És ezt már nem értem. Ez a legértelmetlenebb, amit ezen a napon megtudtam. Létezik itt tehát egy fiatal nemzedék, amely egyszerre egy nagy ugrást tesz, ki ebből az udvarból, ahol a földön kuporgunk, egyenesen a francia kabaréba; ott él tehát ugyanabban a szegény gettó lakásban az ősrégi, keleti hagyományok mellett a legmodernebb közép-európai asszimiláció, csak egy nemzedék választja el őket egymástól, 15 év csupán. De ami a legkülönösebb, hogy ez a gettó nem háborodik föl a hűtleneken, egyszerűen megállapítja, négy vegyesházasság három hónap alatt, mintha az időjárásról volna szó és nem látja és nem érzi, hogy saját haláltusájáról beszél.

A menyasszonyt elviszik. Az új ház kapujában még egy kis veszekedés van. Vőlegény és menyasszony egyszerre akarnak belépni, ez szerencsét hoz. De az ajtó szűk. Végül is a chacham menti meg a helyzetet. Keresztülpréseli őket az ajtón.

A barátok még szerenádokat adnak. De én a négy vegyesházasságra gondolok és úgy tűnik nekem, mintha az időjárásról volna szó és nem látja és nem érzem, hogy egy ősrégi kor lehúnyja szemeit...

A „gerer rebbe“

A „gerer rebbe“ székhelye
Dorfstrasse in Gora-Kalvarya

A „Chofec Chájim“

DR. FÜRST ALADÁR: BOLDOGOK SZIGETEIN

EGY LENGYELORSZÁGI TANULMÁNYÚT ÉLMÉNYEI.

Szerző az elmúlt nyáron a Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete ösztöndíjával résztvevett a bécsi Keren Hátóra tanulmányútjában, mely Pozsonyból kiindulva, Nagyszombat, Nyitra, Hunfalu érintésével elvezetett „Kelet zsidó kultúrcentrumaiba“, Krakkóba, Varsóba, Lublinba és Wilnába az orosz határig, Mir-ig. Néhány élményéről a következőkben számol be a Mult és Jövő olvasóinak.

Szenny és szegénység, nyomor és elnyomatás, hiányos forma- és becsületérzés társulnak a nyugati ember képzeletében a lengyel zsidó fogalmával. Újszerű, meglepő meglátások, megdöbbentő állapotok és kétségbeejtő helyzetek, problémák és kérdések tucatjával tódulnak a látogató elé, aki résztvevő szívvél-szemmel feléjük közeledik. És mégis: *mennyi mennyi boldogság, mennyi szellemi és lelki nagyság, mennyi zsidó munka és önfeláldozás ebben a viharverte, mostoha világban is!*

GYERMEKEK KÖZÖTT.

Rabka. Igénytelen, kis piszkos lengyel falu Krakkó falai előtt. Autónk, mellyel csak az imént száguldottunk keresztül a Tátra gyönyörű hegyi útjain, sáros, süppedékes, fekete országúton áll meg. Háromemeletes, készülőfélben levő favázas épület emelkedik előttünk, míg befelé, az erdő felé csinos, villaszerű házak láthatók. Közöttük pedig nyüzsgő egy fekete kaftánokba öltöztetett élénk gyereksereg. 6—15 éves iskolásfiúk, Krakkó, Tarnow chéderjeinek és gazdasági iskoláinak tanítványai tanítóikkal együtt, ide jöttek ki nyaralni: auf Luft — mint ők mondják. A sápadt, bús arcokon még rajta a gettó súlya, komoly tekintetük mintha a szabadban is a Talmudot

bújná, de mélytűzű, parázsló szemük már issza magába az erdő, mező tágasságát, hosszú tincsbe csavarodó, állukat ütő halántékdíszük vígan röpköd a szélben. És amikor ott a téren az ingujjra vetkőzött rebbe szabályszerű tornagyakorlatokra fogja a kissapkás nebulókat, csak úgy himbál rajtuk előre-hátra a cidakli.

A kolónia legtágasabb éttermében fogadnak bennünket. A falakon köröskörül héber feliratok: az öröm és munka dicsérete. És feláll egy őszes hajú, mosolygó képű, inkább joviális mint tekintélyes tekintetű úr, ki a szejmből sietett ide üdvözlésünkre. Deutscher szenátor uram finom pszichológiai érzékkel a következőképpen mutat be bennünket, idegeneket, idegen öltözetekben a bámulva kérdező apróságnak: Ezek a „chosive geszt“ — ez lesz állandó díszjelzőnk az úton végig — éppen olyan jó zsidók, mint ti vagytok, ugyanazt a zsidóságot élik; üdvözlőjétek őket! Száz torokból hatalmasan dörgő „Sáalom“ a felelet rá. Közben dal dalt követ, iskolává válik a kórus és tanítja-énekli az Alef-béth-t:

An ánzigen Beschaffer hoben mir.

Bresith bóró — lernen mir

az utolsó versszakig:

Sabbosz koides halten mir,

Toire mit chések lernen mir.

És közben az állandóan visszatérő, bizakodó, biztató refrén: a boldog megelégedettség ujjongása:

Woil is uns und unser Dienst,

Unser Leben zuckersüss.

BÉTH-JÁKOB SZEMINÁRIUMOK.

Az egyik mostanában költözködik hatalmas, új palotájába Krakkó egyik levegős elővárosában, a

Hódít a sport. Tornázó gyerekek Rabkán. Turnende Kinder in Rabka (Polen)

bécsi anyaintézet a szomszédos Csehszlovákiába küldi nyaranta a növendékeit, ahol a Nyitra melletti Czobor-hegyen saját villájában székel. Új ifjúság új célokkal, csupa vállalkozó kedv és csupa bizakodás. A mozgalom minden munkása tudja, hogy neki úttörő, de nemzetmentő munkát kell elvégeznie: a lengyel leányzót megmenteni a családjának, a zsidóságnak. Különösen érzik és éreztetik hivatásuk hősiességét nevezett két szemináriumban, ahol a ma már 11.000-re rúgó Béth-Jákob iskolák leendő tanítónőit, vezetőit képezik ki. Hogy az egyéni kiképzés csak zárt, internátusos nevelés mellett lehetséges, az a mozgalom megindítójának, Gewinner Sára egyszerű krakkói asszonynak kezdettől fogva világosan állt a szeme előtt. Csupa fiatal, jóképű hölgy tanítja a világi tantárgyakat épúgy, mint a zsidó disciplinákat. A két intézet vezetése is emitt Landsberg Chava kisasszony, amott dr Rosenbaum Judith biztos kezében nyugszik.

Mindkét helyen a növendékek félig hevenyészett vizsgáján lehetünk jelen. Bibliaverseket fordítanak, Rasival és későbbi kommentátorokkal magyarázzák, terminus technicusokat, jogi fogalmakat, problémákat végigkísérnek a héber irodalmon, erkölcsi tanításokat allegorikusan, apologetikusan alkalmaznak. És minden szavukból a zsidó nő önérzete, büszkesége szól. Jól tudjuk, hogy csak meg kellene indítani és e fiatal lányok életkedve, temperamentuma víg évődésben, dalban törne ki, azonban az ősi „ceniuth“ magasabott korlátok között tartja őket férfitársaságban, mint ahogy egyikük sem nyújt a látogatóknak kezét. Amellett e konzervatív leánycsoportok 100 százalékgig megvalósítják a legmodernebb „önkormányzó pedagógia“ elveit.

KÉT PERC A GÉRER REBBENÉL.

Nem értheti meg a lengyel-zsidó pszichét, nem értheti meg az ottani viszonyokat, aki a rebbeség intézményével, a rebbe személyével nem foglalkozik. Szűkreszabott időnkől is rá kellett tehát szánnunk egy délelőttöt, hogy Varsóból autón kiránduljunk az

egy órányira fekvő Gora-Kalwaryába, a „Gerer“-hez, ki ma bizonyára a legbefolyásosabb a lengyel zsidóság eme koronázatlan királyai, szellemi vezérei és feltétlen tekintéllyel rendelkező tanácsadói között. Magában a fővárosban több mint 60 „stibli“-vel (imaház) rendelkeznek a hívei, országszerte százezrekre megy a számuk: specialitása, hogy „quittli“-jei (kívánságok jegyzéke) „díjmentesek“. Egy jelentéktelen, szürke faluban él a rebbe, mely belőle él. Odaérkezünk. A béth-hamidrasba vezetnek bennünket: tágas, pajtaszerű épületbe, lapos mennyezettel, csak a középen, az almemor fölött látunk négyszögletes nyílást, amilyent néhol a szukkothi lombtető számára készítették épített lakásokban. Itt a láthatatlan női karzat hallgató-tárnája. Köröskörül könyvvállványok, agyonstrapált fóliánsokkal, de az egyik sarokban a rebbe asztala, körülveve karvastagságú tölgyfapadokkal, hivatvák, hogy keményen ellentálljanak a tömeg torlódásának, mely itt szombatonként összegyűl, egy kis halcsontot, vagy akár csak szófoszlányt elkapni a „szent“ asztaláról. Most csend van a templomban, csak egy-két elkésett imádkozó vagy tanuló alak lézeng az üres helyiségben. Annál mozgalmasabb a szomszédos udvar, hol a rebbe 10—11-ig audienciákat ad. Napi időbeosztása percnyi pontossággal ki van mérve: hogyan is tudna különben megfelelni az ezerféle igénynek, melyet vele szemben támasztanak?

A mi deputációnk a gabbék által már be van jelentve, de még mindig jönnek-mennek a kérvényezők: gondtelten, reményvesztetten *be* és emelt fővel, derült arccal *ki*. Végül nekünk is nyílik a szárnyas duplaajtó, belépünk egy barátságos, világos szobába, melynek ablakánál magabamélyedten, inkább a távolba, mint a közelbe nézően áll az őszes, barázdásarcú, hanyagul öltözött, cingár „caddik“. Bemutatkozunk héber nevünkkel, az öreg idegesen rángatja vissza karját a kézcsók elől, szeme egy pillanatra találkozik a szónokéval, ki üdvözlötünket pár szóban kifejezi. Egy pillantás nekünk szól és egy rövid áldásmondással, mely Jeruzsálemet is megemlíti, — elsőízben. mi-

óta lengyel földön szónoklatokat kapunk — el vagyunk bocsátva. Két perc: a rebbenek nincs több ideje. Ellenben részesülünk olyan kitüntetésben, melyért sok chósziid fele vagyonát odaadta volna. A kihallgatás után a rebbe neje és anyósa fogadott bennünket elegánsan berendezett lakosztályukban. És míg e két világi műveltségű és modorú hölgy az úri-dáma készségével kínálgatja a finom teát és házi süteményt és vezeti a társalgást, akár héber könyvekről, akár külföldi, szentföldi utazásokról van szó: mi méltán elcsodálkozhatunk a lengyel-zsidó család eme kettős arculatán, mégis egységes szellemén.

AZ „ÉLET KEDVELŐJÉNÉL“.

Chóféc Chájimnak, az Élet kedvelőjének nevezik a szent öreget, első műve után, melyben ifjúkori hévvel, békeszerető bölcsességgel szállt szembe a rebbek kölcsönös versengésével, viszálykodásával. Annak majdnem 70 éve és a közel 100 éves aggastyán ma világszerte elismert vezére az ortodox zsidóságnak, főtekintély a rebbek előtt épúgy, mint ellenzőik, a misznagdim szemében. Sohasem volt rabbi, állítólag nem is döntött halachikus pörökben akkor sem személyesen, ha az ő művei tartalmazzák a kérdésre vonatkozólag a döntést. Évek óta karosszékekében tölt éjjelt-nappalt: ott imádkozik, ott tanul, ott eszik és alszik, de ha a szükség úgy kívánja, akkor rabbikat, rebbeket összehív varsói konferenciára, vagy kemény tél közepén elviteti magát Wilnába, hogy a nagy zsinagógában 6000 ember előtt prédikáljon.

Chóféc Chájimot nem találjuk otthon, Radinban. Egy szomszéd falucskában tölti a nyári hónapokat, annak is utolsó kunyhójában, közvetlenül a fenyvesek árnyékában. Napfény és illat árad a nyitott ablakokon keresztül, legyek és szúnyogok zümmögnek a kopár falak közt. Ám egy magas támlásszéknek fehér párnái közül egy arc integet felénk, melyet nem egyhamar lehet elfelejteni. Hófehér szakáll köríti a pirosposzgás arcot, melynek így csodálatosan ható bájt ad. Szeme mintha titokzatosan mindent látna, halana, vonásai állandó belső mozgásban, rezgésben: egy földöntúli élet képe, mely már tiszta szellem, szellemiség. A mi tiszteletünkre ünnepi köntöst öltött, fején a szombati bársonysapka. Mikor bizalmasa fülébe súgja az érkezettek nevét, Chóféc Chájimon erőt vesz a megindultság és elkezd könnyezni. Hogy olyan távoli őt országból elfáradtak hozzá, a gyenge aggastyánhoz. Majd mindenkivel külön érdeklődni kezd a hazája sorsáról, milyen a zsidók helyzete, milyen képe van a világnak, még nem jött-e meg a Messiás, kinek érkezése hisz mindennap esedékes és aminek alkalmára az ő jesivájának tíz válogatott kohanitája az ő vezetése alatt állandóan az áldozatok tanában búvárkodik.

Mikor az öregnek egy kis szünetet adván, az égbetörő karcsu fenyőfák alján esti imára gyülekezünk, nem együnk meghatódottan gondolhatott tal-mudi bölcsseink mondására: Nincs értékesebb kincse az Örökkévalónak a világában, mint a béke: Isten áldja a népét békességgel!

UJ KÖNYVEK

M. PISZIOK : ÖT KÖTET „EMLÉKEZÉSEK“

— Egy rovníi sörgyáros memoárjai. —

Különös véletlen, hogy valahányszor a Szentföldre utaztam, mindannyiszor odafelé a hajón találkoztam az okosszemű, finomarcú, zömöktermetű lengyel zsidóval, aki mindig az írók, tudósok, művészek társaságát kereste. „Céhbeli“-nek gyanúsították eleinte. De már az első gyűjtésnél, melyet egy chaluc-pár felszerelésére indítottak, feltűnt, hogy a mi barátunk belenyúl az erszényébe és dollárokat ad. Csakhamar kitudódott, hogy a „dollárosztó“ gazdag rovníi sörgyáros, aki ipari telepet létesített Palesztinában és nagy házat épített Haifában, mely máris sokszáz fontot jövedelmez. De telep és ház minden jövedelmét otthagyja a Szentföldön újabb befektetésekben. Nemcsak idealizmusból, hanem abban a meggyőződésben is, hogy zsidó számára a legbiztosabb tőkebefektető hely Palesztina. Mikor legutóbb újra megpillantott a hajón, örvendezve sietett elém:

— Éreztem, egészen biztosan tudtam, hogy most is találkozni fogunk a szentföldi úton. Elhoztam, amit legújabban építettem. Nem gyár, nem ház, hanem ami mindennél hosszabb életű: könyv. És kabínjába szaladt és felhozott egy díszkötésű művet: „Zichrónoth“. Emléke-zések. Öt ilyen kötet lesz. Most nyomják Varsóban. Őszre elküldöm Budapestre az egészet. Addig olvasni lehet az első részt a hajón. Itt inkább is ér reá.

Dehogy is érünk reá! Mikor Itália partjai hullámzának el előttünk, az Égei tengert, a korinthusi szorost szeljük át és az Olympus csúcsát bámuljuk. Hát még, amikor a Szentföld partjaihoz közeledünk és messziről felcsillog a Hermon havas csúcsa!

M. PiszioK ötkötetes Emlékezései igen ízléses, modern kiállításban jelentek meg a varsói „Centrá“ társulatban működő „Achiszéfer“ kiadásában. Egy laikus élményei, melyek általános érdeklődésre tarthatnak igényt. Nemcsak a szerző életének eseménygazdagsága, hanem a feldolgozás bensősége és melegsége is élvezetes olvasmánnyá teszi. Mint ahogy Glückel von Hameln emlékezései éppen közvetlen egyszerűségüknél és igazságuknál fogva a legértékesebb kortörténeti dokumentumok. M. PiszioK írásai is talán hívebben tükröztetik e történelmi idők változó képét, mint minden irodalmi alkotás és művészi beállítás. Az első két kötet a háború előtti Európával és Amerikával ismert meg zsidó vonatkozásaiban. A lengyel zsidóság rettentő küzdelmét a betevő falatért, heroikus harcát a félelmetes nyomorral itt látjuk a legmeztelenebbül. PiszioK a nincstelenséggel küzdve hajóügynökök hálójába kerül, átsempészik a határon, kicsalják Amerikába, ebbe az olvasztókohóba, melyben mégis acéllá kovácsolódik az energiája és hazatérve új életet kezd. A szerencse kedvezésének szinte szimbolikus kifejezője, hogy a sörgyárossá emelkedett PiszioK zsinagógát épít a községnek, melynek szellemi fejévé válik.

A háború alatt Rovnó a hadműveletek gázoló kerekéi közé kerül. Oroszok, németek, osztrákok és újra oroszok. császáriak és forradalmiak, mensevikiek és bolsevikiek. ellenforradalmiak, fehérek, vörösök és zöldek, rablóhadak. pogromcsinálók váltották fel egymást. És a városka zsidósága szenvedte a legtragikusabban az összes változásokat. Rovnót többször kiürítették, elfoglalták, uccai harcok tizedelték a lakosságot. PiszioK többször menekült családjával együtt. Sokszor állt a puskák csöve előtt. Sokszor fiatal leánya erős szóval távozásra bírta a rablókordákat. Egy ízben a zsúfolt vonaton menekültek Kievből. A vasúti ko-

csiba betörték a fehérek, akiknek vérengzése elől kevesen maradtak életben. Pisziokék már leszámoltak minden-
nel és készültek a halálra. Ekkor a gyilkosok megpillan-
tották a vasúti kocsi sarkában Pisziok oldalán nyolcnapos
unokáját; megdöbbenve leeresztették szuronyukat. „Hagyd
ezeket, kis poronty van ott.” És eltávoztak. A bestiákban
megszólalt a szív.

Megdöbbentően írja le Pisziok a menekülő-vonatokat,
amelyek sokszor a rettentő hidegben halottak vonatává
váltak. Olykor szóhoz jut a humor is. Mint mikor a kövér
pópát könyörgésére behúzzák a zsúfolt vagonba az ablakon
keresztül, de mire bekerül, látják, hogy akik odakünn re-
kedtek, lehúzták róla a csizmát és a nadrágot. Alkalmi
zsákmány. Vagy amikor a bolsevik agitátor beszédét írja
le, akit folyton félbeszakított az éhező tömeg. „Még min-
dig vannak átkozott burzsujok, akiknek házában bujálko-
dik a bőség!” — mondja az agitátor. És valaki közbeszól:
„Nézzük csak meg az ő házat!” Mire a tömeg odavonul az
agitátor lakása elé, betörnek és látják, tele van az élés-
kamra lisztel, ételekkel, a konyhában pedig a telt teknő-
ben dagad a tészta. A nép mindent eloszt, azután négyen
a vállukra emelik a teknőt és viszik a városra keresztül,
mint egy halotti koporsót a tömeg kísérete mellett... Az
elillant agitátor szimbolikus temetése volt.

És gyakran írói magaslatra emelkedik Pisziok, amikor
szíve vérével írja le a történeteket. Amikor a pincék mé-
lyébe hújva várták a pogromot. Mindegyik női családtag
egy-egy hordóba rejtőzött az apró gyerekekkel. És az őrítő
sötétben mintha az öblös hordók beszélne egymással.
félelmetes földalatti hangon. És minden reccsenés a halál
üzenetének hat. Fönről behallatszik a puskaropogás
tompá visszhangja. „Kábultan, összekuporodva ülök a hor-
dóban. Tisztes nagyapa, világoltatott ember, országok
ismerője, aki nagy üzleteivel annyi embernek adott meg-
élhetést, itt ül és görnyed egy hordóban...” És ha a gyil-
kosoknak eszükbe jut bejönni, italt keresni! Egy baltacsá-
pás, egy gyufagyújtás és mindennek rettenetes vége volna...
És morog a másik hordó: „Ha még soká tart, így is el-
pusztulunk!” — Mire másnap kikerültek a hordókból, fel-
dúlva találták a házat és a kis Rovnó zsidó lakossága 25
halottat számlált. „Drága zsidó ifjak, akik kilehelték lel-
küket a prihékekkel való viaskodásban.”

Az érdekes alakok egész sora vonul fel előttünk Pi-
sziok művében. Köztük orosz generálisok, akik szinte fel-
áldozták magukat a zsidók védelmében, az igazság mártí-
rjai. És kegyetlen, minden emberi vonásból kivetkőzött
katonák, akik gyö-
nyörködtek a gőzölgő
vérben. És az ember
és az állat harcában
áldozatul esetteknek

megkapó típusai,
nagy és törpe lelkek,
egy történeti apoka-
lipszis gomolygó fi-
gurái, kiket az olvasó
aligha bír majd elfe-
lejteni.

Pisziok emlékezé-
sei megérdemelnék,
hogy európai nyel-
vekre fordítsák.

Dr. Patai József

M. Pisziok archépe

MI A CIONIZMUS? a címe annak a kis füzetnek,
amely nemrég jelent meg a Magyar Cionista Szövetség
kiadásában és amelyet dr. G. Gerő László, a Szövetség tit-
kára állított össze. Sikeresen oldotta meg nehéz feladatát,
népszerű és mégis mindent magába foglaló áttekintését
adva a cionista mozgalomnak. Három részre tagozódik a
kis compendium; az első részben a cionista mozgalom teo-
retikus alapjait ismerteti, azokat a szellemi komponense-
ket, amelyeknek eredője a zsidó reneszánsz. A második
részben a mozgalom történetét foglalja össze, megemlítve
az ősi föld visszaszerzésére irányuló ókori és középkori
kísérleteket is, majd Herzl munkásságának és a Herzl utáni
eseményeknek adja vázlatát a legújabb időkig, a harmadik
részben pedig a mozgalom gyakorlati szerveire mutat rá.
néhány szóban összegezve céljukat és munkásságukat.
(Jewish Agency, Cionista Világszervezet, K. K. L., K. H.
stb.) Felfogásra való tekintet nélkül mindenkinek a szá-
mára hasznos és tanulságos olvasmány ez a kis könyv,
amelynek célja nem is lehet az alapos, részletekre is ki-
terjeszkedő ismertetés, csupán inkább az érdeklődés fel-
keltése a zsidóságnak tagadhatatlanul legjelentősebb és
legaktívabb mozgalma, a cionista mozgalom iránt. Radó G.

SHMARYA LEVIN: KINDHEIT IM EXIL. (Ernst
Rowohlt Verlag, Berlin W50.) Shmarya Levin, a tudós és
forradalmár, a politikus és cionista, nagy önéletrajzának
ezen első részében az orosz kisvárosban eltöltött ifjúságába
vezet be. Gyermekkora óta álomszerű kettős életet él: a je-
len és a biblia világát éli. A szülői ház, az iskola, az erdő
minden eseménye a szent iratokban tükröződik. Ősrégi
gyász és vidámság, pásztor- és parasztünnepek új életre
ébrednek. Sokkal többet kapunk itt, mint szánszámalkelő
vagy pittoreszk gheftóleírást, „Patriarchenluft“, az ősök
korának szele suhog itt. Igazi dokumentuma a zsidó szel-
lemnek ez a könyv, mely hamar nagy olvasóköz-
csévé fog válni.

DR KARL WALTER: HEBRAEISCHE WORTKUNDE
(Verlag Weidmannsche Buchhandlung, Berlin SW 68). Ér-
dekes, újszerű kísérlet ez a könyv, mely a szótárak szoká-
sos felépítésétől eltérően nem abc-sorrendben közli a sza-
vakat, hanem szócsaládok szerint csoportosítja azokat.
Plasztikusan kívánja szemléltetni a verbum és nomen szo-
ros kapcsolatát és ezt úgy éri el, hogy az egyes szavak
alapját képező ige- és névszók mellett közli a belőlük képzett
főneveket és névszók. Ezenkívül egy helyen hozza a
hasonló hangzású vagy írású szavakat, hogy azokat így
szembeállítva, összetévesztésüket kizárja. Ez a kis munka
igen értékes szolgálatokat tehet annak, aki a héber nyelv-
vel behatóan kíván foglalkozni.

KNER IZIDOR ÉSZAKI SOROZATÁNAK új kötetei.
(6 kötet: Hans Aanrud: Téli éjszaka, elbeszélések; Johan
Bojer: Hazatérés, elbeszélések; Olaf Duun: Világtalan
András, elbeszélések; Peter Egge: Kegyelemkenyér, elbe-
szélések; Hans E. Kinck: Emberek és bolondok, novellák;
Sigrid Undset: Az okos leányzó, elbeszélések. Fordították:
G. Beke Margit és dr. Hetey József, sajtó alá ren-
dezte és utószavakkal ellátta dr. Leffler Béla.) Kner Izidor
északi sorozata, mely ezzel a hat kötettel lezárult, nem-
csak az északi népek irodalmának ismertetését szolgálja,
hanem bepillantást enged e népek életébe, gondolat- és
érzésvilágába is. Az 1929-ben kiadott svéd és az 1930. év-
ben kiadott dán kötetek után ez a hat norvég elbeszélő
kötet lezárja az északi sorozatot, mely ennek az általunk
oly kevésbé ismert irodalomnak a legjavát nyújtja. Való-
ban nagy érdeme Kner Izidornak, hogy az ilyen irányú
munkák sorozatos kiadásával erre az értékes úttörő mun-
kára vállalkozott.

KNER IZIDOR: FÉLÉVSZÁZAD MESGYÉJÉN. 1882—1932. (Szerző kiadása, Gyoma, 1931.) Ötven éves emlékezéseit gyűjtötte egybe új könyvében Kner Izidor, az ismert gyomai könyvkiadó. Nagy írói készséggel, életszagú eleven-séggel állítja elénk ifjú vándorlásainak korát, amikor egy vándorlegény még mindenütt kapott munkát, amikor föl-váltva hol dolgozott, hol meg keresetét költötte, ezt a békés kort, amely tőlünk, sajnos, már annyira távol esik. Kner Izidor könyve kultúrtörténeti dokumentumszámba megy.

EDUARD KÖNIG: HEBRAEISCHES UND ARAMAEI-SCHES WÖRTERBUCH ZUM ALTEN TESTAMENT (4. és 5. bővített kiadás, Dieterichsche Verlagsbuchhandlung, Leipzig, 1931). Prof. König szótárát tudományos körökben már mindenütt jól ismerik. Nagy előnye a többi hasonló munka fölött, hogy feltünteteti külön is a nehezen fölismer-hető formákat és analízisüket adja. Ezenkívül tartalmazza ez a szótár a tulajdonnevek magyarázatát és a hagyomá-nyos maszóra megjegyzéseit is. A szótár először a héber szavakat hozza, azután a bibliában előforduló aramaeus szavakat és kiegészítésül ezek mellett az Asszuánban és Elephantineben talált aramaeus szövegek egész szókincsét. Majd egy német-héber regiszter következik, melynek igen nagy praktikus értéke van. Végül az új kiadás kiegészí-tései zárják be ezt a nagyértékű és gyakorlatilag is igen hasznos szótárt, mely húsz év alatt immár az ötödik ki-adást érte meg, ami tudományos munkáknál valóban ritka-ságszámba megy.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK:

Ady Endre összes versei. Második kiadás. 544 oldal, Athenaeum kiadása.

Sinclair Lewis: Wrenn urunk, Athenaeum kiadása.

Kassák Lajos: Egy ember élete. második rész, három kötet. Dante-kiadás.

Tordai Judith előadóművésznő

CARL CLEMEN: RELIGIONSGESCHICHTE EURO-PAS. Zweiter Band. Kulturgeschichtliche Bibliothek. Heidelberg 1931. (Carl Winters Universitätsbuchhandlung.)

Carl Clemen, aki több kiváló tudóssal karöltve meg-írta az egyik legátfogóbb és legvilágosabb vallástörténetet (Die Religionen der Erde), legújabb munkájában tudomá-nyos elfogulatlansággal és történeti megértéssel veszi sorra Európa vallásait. Míg az első kötetben a kereszténységet megelőző vallásokat tárgyalta, a második kötetben a még fennálló vallásokat: a zsidóságot, a kereszténységet, az iszlámot és — néhány lapon — a lamaizmust mutatja be.

A zsidó vallásról szóló rész — 96 lap, a kötetnek mint-egy harmada — három fejezetre oszlik: ókori, középkori és újkori zsidóság. A héber források németül szólalnak meg. Clemen — többek közt — közli a Jehuda Halevi áb hó 9-én énekelt cionidáját Rosenzweig fordításában. Az újkorról szóló fejezet a legérdekesebb; itt vonulnak fel: az emancipáció, az antiszemita áramlatok, a cionizmus, a chaszidizmus és a különböző reformtörekvések. Clemen utolsó mondata a zsidóságról: „Jedenfalls umfasst es Ideen, die für seine Bekenner ihren Wert behalten und es selbst in absehbarer Zeit nicht untergehen lassen wer-den; dazu hat es ja auch durch Jahrtausende hindurch selbst unter den ungünstigsten Verhältnissen zu deutlich seine wunderbare Lebenskraft bewiesen.“ Vidor Pál.

TOLLHEGYRŐL

HARC A BOJKOTT ELLEN.

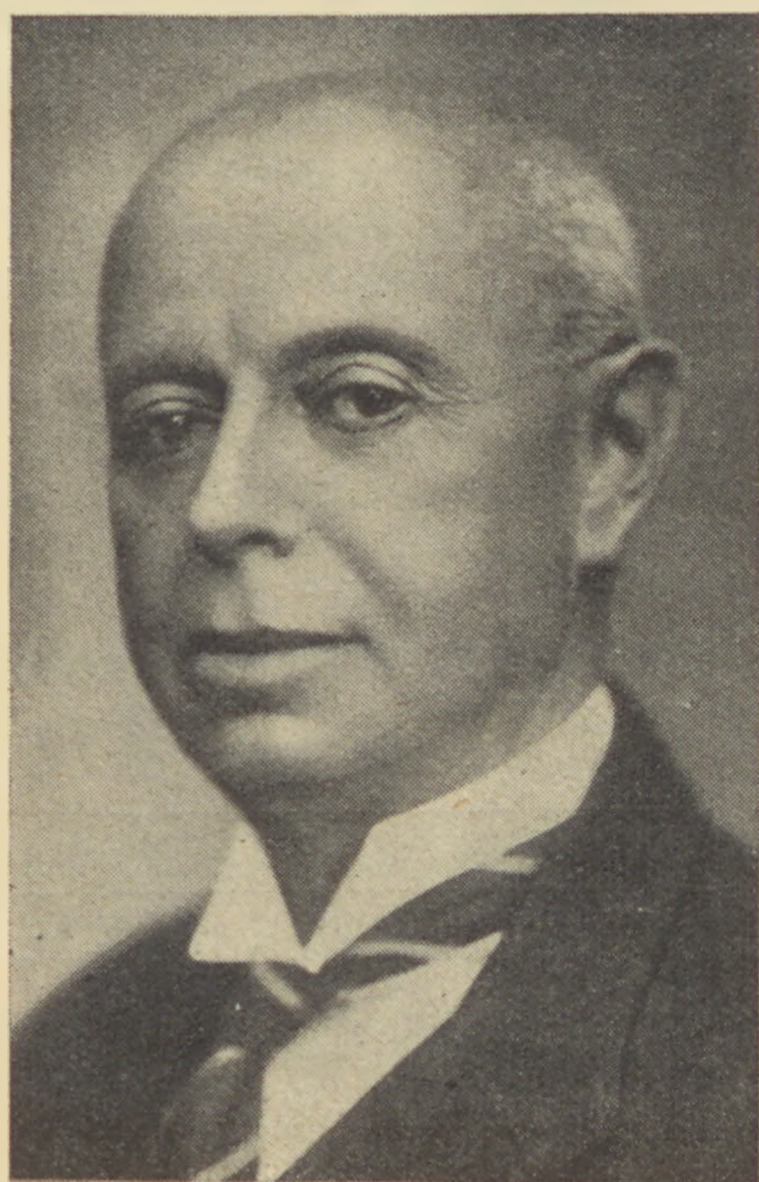
A német zsidóknak most új fronton kell harcolniok. A horogkeresztesek bojkottot hirdettek a zsidó kereske-dők, iparosok, orvosok, ügyvédek ellen. Az augsburgi felső-bíróság megtiltotta ezt a propagandát és reámutatott arra, hogy a törvény szerint minden németországi állampolgár egyformán német. Zsidók és németek szembeállítását tehát sértés, amely ellenkezik a tisztességgel és jóerkölccsel. Ha-sonlóképpen ítelt a német bíróság egy coburgi ujság ügyé-ben, amely hirdette, hogy „asszonyok, akik zsidóknál vá-sárolnak, árulást követnek el a német szabadságharccal szemben. Adjátok meg nekik a választ!“ Az izgató lapot 300 márka pénzbüntetésre ítélték. Mert „ez a bojkottmoz-galom a nép legalantasabb ösztöneinek kihasználása üzleti spekulációkra“. A nácik azonban megfizetik az ilyen bünt-etéseket a pártkasszából és elkönyvelik „üzleti befektetés“ címen. És úgy látszik végeredményben kifizetődik a dolog. Annál is inkább, minthogy legutóbb Németország külön-böző részein hamis bankópréseket is fedeztek fel, amelye-ken hazafias hűbánathból olcsón produkálták a papírpénzt. „HATÁRHÁZASSÁG.“

A hamburgi „*Isr. Familienblatt*“ éles kritika tárgyává teszi a porosz kultuszminiszter leiratát a német rabbikhoz, hogy óvják híveiket a „határon kötött házasságoktól“. Nem a korhatárról van itt szó. Hanem az országhatárokról. És a leirat — E. Carlebach szerint — a zsidó házasságok tizezreinek megsemmisítését jelenti. A német törvény ugyanis a „külföldiek“ házasságát csak a saját országaik hatóságának hozzájárulásával engedi meg. Mármost sokezer „külföldi“ lakik Berlinben, aki ott is született, de honosí-tást nem kaphatott. Házasság esetén Oroszországból, Lit-vániából vagy Esztországból kellene az okmányokat besze-rezniök, ami lehetetlen. Ezért a határookra mennek esküvőt tartani, aminthogy a szomszédállamok nem ilyen szigorúak ebben a tekintetben. Ha már most a német kormány ez elé akadályokat gördít, ez felevenítése volna a középkor-nak, amikor zsidók csak különös felsőbb kegy útján köt-hettek házasságot.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

DR. GRAUER VILMOS

A kiválasztottak közé tartozott. Arcára volt írva a szellemi érdeklődés intenzitása, amely a gazdasági élet sikerei mellett is a legközelebb vitte a könyvhöz, az íráshoz. A könyv népének fia volt, aki a szellemi élet gyümölcsét többre becsülte minden múltó anyagi értéknél. Szerette az irodalmat, a művészetet és ami szépet olvasott, azt lelkébe olvasztotta és a szó legszebb értelmében a magáévá tette. Sugárzó örömmel idézte a bölcsök szavát és amikor a fórumon állt, csak a bölcsesség fegyvereivel küzdött. És győzött. Tisztelet vette körül mindenütt. Ellensége nem is volt. Mert ő sem ismerte az ellenségeskedést. Kerülte a

Dr. Grauer Vilmos

támadási felületeket. Mert szimbóluma a béke volt. Év-tizedeken át állott a pesti hitközség különböző ügyosztályai élén és mindenütt csak szeretetet aratott. Mert lénye a szeretet volt. A családja iránt táplált önfeláldozó jóságot átvitte szélesebb családjára is. És a zsidó közügyekben a jó fogalmát tette uralkodóvá. Ez a magyarázata nagy népszerűségének.

A részvét rendkívüli megnyilatkozása mellett temették el dr. Grauer Vilmost, mint a pesti izr. hitközség legrégibb előljáróját. A temetési gyászszeretartás a dohányuccai templom díszudvarában folyt le, ahol több ezer főnyi gyászoló közönség gyűlt egybe. A gyászszeretartáson *Linetzky* Bernát főkantor funkcionált a teljes énekkel és dr. *Fischer* Gyula főrabbi mondott emelkedett szellemű gyászbeszédet, fájdalommal hangoztatva, hogy Grauer Vilmost nemcsak családjától, hanem az egész felekezettől is elragadta a halál s el nem múlt érdemei örökítik meg emlékét. A pesti izr. hitközség nevében *Stern* Samu elnök búcsúztatta mélyen megható beszéddel, megindultsággal. A templomi kar éneke mellett vitték dr. Grauer Vilmos koporsóját a négylovas gyászhintóra s a gyászmenet megállt egy percre a teljesen kivilágított dohányuccai templom kitért kapuja előtt, majd az elhunyt Rákóczi uti gyári háza előtt. A kerepesiúti régi izr. temetőben helyezték örök

nyugalomra Grauer Vilmost, itt *Abrahamsohn* Manó főkantor funkcionált a teljes templomi énekkel, majd dr. *Grossmann* Zsigmond rabbi mondott megindító gyászbeszédet, méltatva az elhunyt kiváló erényeit, után dr. *Hajdu* Marcel hitközségi elnökhelyettes búcsúztatta bensőségesen szűkebb pátriája, a Józsefváros nevében. Dr. *Berényi* Sándor az Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület és *Ferenczi* József az elhunyt alkalmazottai nevében, a sírnál pedig dr. *Katona* Gábor, a szeszgyártók és italmérők ipartársulata nevében mondott még búcsúbeszédet s a gyászszeretartás a halotti imádsággal ért véget.

A PESTI HITKÖZSÉG KÖZGYÜLÉSE a képviselőtestületi tagok élénk részvétele mellett folyt le. *Stern* Samu udvari tanácsos, elnök megemlékezett az elhunyt tagokról, majd szakszerű és részletes expozéban ismertette az 1932-es évi költségvetés során a hitközség pénzügyi helyzetét, melyet a takarékoság jegyében igyekeztek lehetőség szerint deficitmentessé tenni. Súlyos szavakkal ítélte el azokat a tehetős tagokat, akik adójukat csak a legvégső eszközök alkalmazása után fizetik meg. A végén rámutatott a zsidóság súlyos helyzetére az egész világon és testvéri összefogásra hívott fel. Reámutatott az építkezés befejezésére, mely a pesti zsidóság presztizsét annyira emeli. Elismeréssel emlékezett meg a községkerületi elnökök legutóbbi üléséről, amely dr. *Gábor* Gyula kormányfőtanácsost az Országos Iroda ügyvezető elnökévé választotta meg. Majd meleg szavakkal üdvözölte a Chevra új elnökségét, *Krámer* Miksa elnökkel az élén.

A vita során felszólalt dr. *Gál* Jenő országgyűlési képviselő, aki hatalmas beszédben az egyetemes zsidó szellem ápolását sürgette. Egynek érezzük magunkat zsidó testvéreinkkel az egész világon. *A hazafiasságot épp oly felesleges minden alkalommal hangsúlyozni, mint ahogy becsületes ember nem szokott hivatkozni a maga becsületességével.* Dr. *Blum* Ödön, *Sándor* Pál, *Bródy* Ernő felszólalásai után *Eppler* főtitkár előterjesztette a költségvetést, a hetedik kerületi rabbi, dr. *Schwarcz* Benjámín és *Mandel* Sámuel hatodik kerületi rabbi megválasztásáról szóló javaslatot, amit egyhangulag fogadtak el. Végül beválasztották a választmányba *Horváth* Miksa kormányfőtanácsos, vezérigazgatót, a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége elnöki tanácsának huzgó tagját.

STERN SAMU ELŐADÁSA DEBRECENBEN. *Stern* Samu udvari tanácsos, a pesti hitközség elnöke, a debreceni hitközség meghívására „*Társadalmi egység és felekezeti béke*” címen értékes előadást tartott az ottani Déry múzeum nagytermében. A közönség körében megjelent *Balthazar* Dezső református püspök és *Vásáry* István polgármester, *Hegymegi-Kiss* Pál országgyűlési képviselő. A nagyszámú közönség meleg ünneplésben részesítette a pesti hitközség elnökét, akinek működését dr. *Fejér* Ferenc debreceni hitközségi elnök méltatta.

DR. WERNER BLOCH ELŐADÁSAI. Budapesten és a vidéki városokban egyaránt nagy sikereket aratott a fiatal berlini publicista és szónok, aki a Palesztina-munkának és az ifjúsági mozgalmaknak legkülönbözőbb problémáit világította meg és új híveket hódított a zsidó reneszánsz eszméjének. Előadásai mindenütt nagy közönséget vonzottak, úgyhogy körútjával valóban missziót teljesített.

NEGYVENÉVES JUBILEUM. Megható ünnepség keretében ünnepelte meg az óbudai Chevra Kadisa negyven év óta működő főjegyzőjének, *Parczel* Józsefnek a jubileumát. Finály Zsigmond elnök, dr. Neumann főrabbi, Székely Salamon főigazgató, valamint a budai, pesti, kőbányai és számos vidéki város küldöttségei üdvözölték a jubilánst, aki megilletődve válaszolt az ünneplők lelkes ovációi között.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kélmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

GYERMEKELŐADÁS A KEREN KAJEMET JAVÁRA

Körmenden érdekes ünnepélyt rendeztek a gyermekek a szentföldi földvászarló alap, a K.K.L. javára. Előadtak egy kis szindarabot, mely szimbolikusan mutatta be a Feltámadó Szentföld új életét. Az egyik a hagyományokkal ölelkező tudományt szimbolizálta (Szántó Józsi). A másik (Breuer Lici) mint Sárón rózsája a művészetet személyesítette meg, mely több ezer éves tetszhalál után újra virul az ősi földön.

Az előadás mély hatást keltett és követendő példát szolgáltat, hogyan lehet az ifjúságot a művészetben át bevezetni a szentföldi építőmunkába.

A MULT ÉS JÖVŐ JANUÁRI KULTÜRESTJE ismét a Zeneakadémia zsúfolt nagytermében folyt le. Aznap már nem is volt kapható jegy, amit azért is kell leszögeznünk, hogy előfizetőink legközelebb szokástól eltérően inkább jóval előbb váltsák be kedvezményes jegyre szóló utalványukat. Az est elejétől végig stílusos programú volt. Hegedűs István orgonaművész hatásos nyitánya után a pávauccai kórus Gottschallnak kompozícióját adta elő a kiváló zeneszerző vezényletével, akinek meleg ünneplésére többször nyílt alkalom az est folyamán. Mély hatása volt legújabb szerzeményének, a „Wo ist der Chazen?“ templomi jelenetnek, melyet Kiss Arnold leírása nyomán zenésített meg eredeti motívumokból. Nagyünnep Muszaf imája előtt a község és a kórus keresi a kántort, aki nincs sehol. Egyre szomorúbban hangzik a kérdés: „Wo ist der Chazen?“. Végre az ajtó mellől felhangzik a kántor imája alázattal: „Hineni heoni mimáasz“. „Itt vagyok, én szegény koldúsa a cselekedeteknek... Remegve, reszketve Izráel dicsőénekein trónoló Isten félelmétől...“ A kántort személyesítette Mandel Lajos újvidéki főkántor, akinek lírai tenorja betöltötte az egész termet és minden egyes énekszámával, valamint egyik saját szerzeményével frenetikus tapsokat aratott. A zsidó egyházi énekművészetnek valóban kiválóságát ismerte meg benne a pesti közönség. Fischer Henrik, a hécsi nagyhitközség kiváló főkántora volt a mestere. Nagy hatást keltett Tordai Judith Patai József „Barmicva“ és Giszkalay János „A Messiás Heroldja“ című versével.

melyeket szuggesztív művészetével adott elő. Friss Irénben kitűnő lírai dalénekesnőt ismert meg a közönség. Különösen nagy sikere volt Joel Engel héber népdalával és Patai—Dienzl „Bábel vizénél“ című dallal. Stranzky Aranka, a Városi Színház kitűnő művésznője monumentális hangjával tűnt fel, különösen Goldmark: Sulamit áriájával ért el frappáns hatást. Somló József, az Operaház népszerű művésze Gotschall Talmud-rapszódijával aratott fényes sikert. Fehér Artur Patai Józsefnek „Gyónás a panaszfalnál“ című versét és „Majerl“ című kabalisztikus novelláját mutatta be egyéni stílusával, lelkes ünneplést keltve kitűnő művészete és a pódiumra hívott költő iránt. Sándor Erzsikamaraénekesnő, a Magyar Királyi Operaház örökös tagja, utólráhetetlen bravúros művészettel énekelte Haendel Halleluja-áriáját az „Eszter“ című oratóriumából, Kósa György zene-művészeti főiskolai tanár kíséretével. A hatalmas ária először került most műsorra hangversenypódiumon. Három fiatal tehetség mutatkozott a Mult és Jövő kultürestjén. A palesztinai sómer-dalokat éneklő Wagner Richard, a kilencéves Trietsch Gyuri (Studer zeneakadémiai hegedűtanár tanítványa) és a tizenegyéves Freimann Magda (Küszler zongoraművésznő tanítványa). A közönség alig akarta leengedni a pódiumról a fiatal művészeket, akik, mint már sokan, innen indulnak a szép jövő felé.

RÓTH TESTVÉREK

ÓRA- ÉS ÉKSZERÁRU-KERESKEDŐK

Budapest, VII, Dob-utca 16. V.é. I. 28

(Gozsdu-udvar)

Aranyat, ezüstöt és briliánst

a legmagasabb napi áron veszünk! TELEFON:

Legolcsóbb bevásárlási forrás! J. 414-17

NEIGER

J. rituális étterme

Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére

Kitűnő külön díszterem! Ujjonnan átalakítva
4 fogásos ebédet házhoz szállítunk P 1.80-ért

Női-, férfi- és gyermek-

fehérneműek, gyermekruhák
és kötöttárak nagy választékban, rendkívül
mérsékelt occasio-árakon

SZÉKELY JENŐ

cég-nél, Budapest, IV, Petőfi Sándor-utca 9

SIRKÖVEK

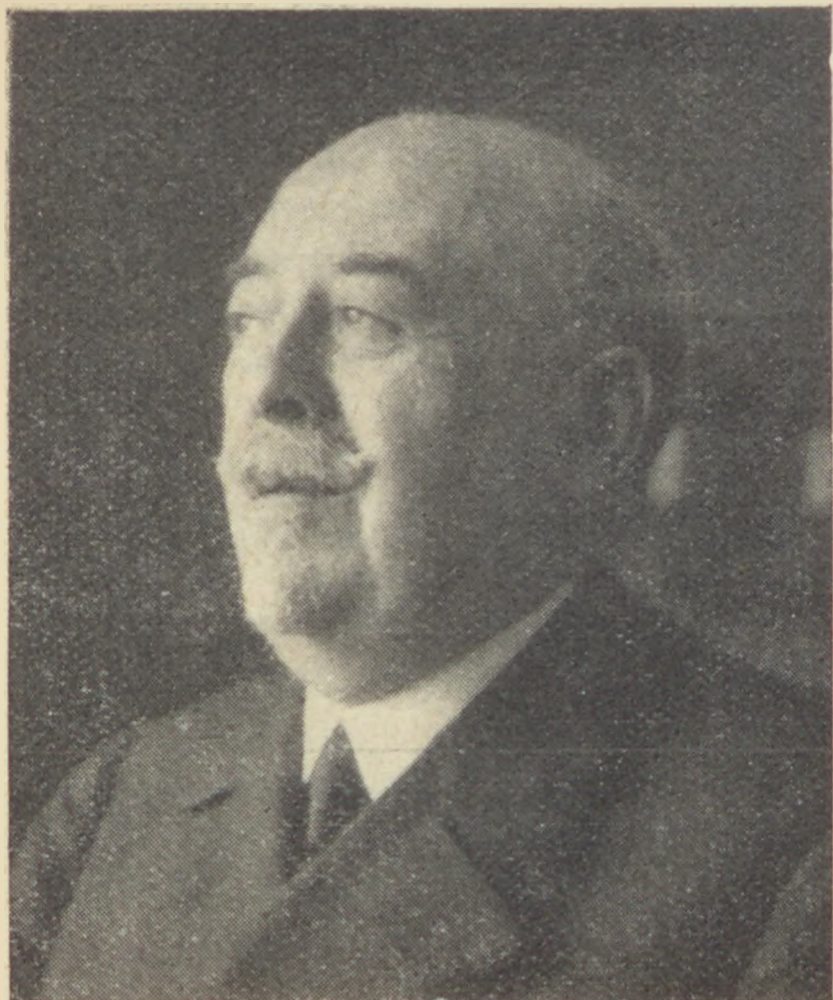
Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körút 2/a
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek
sirkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

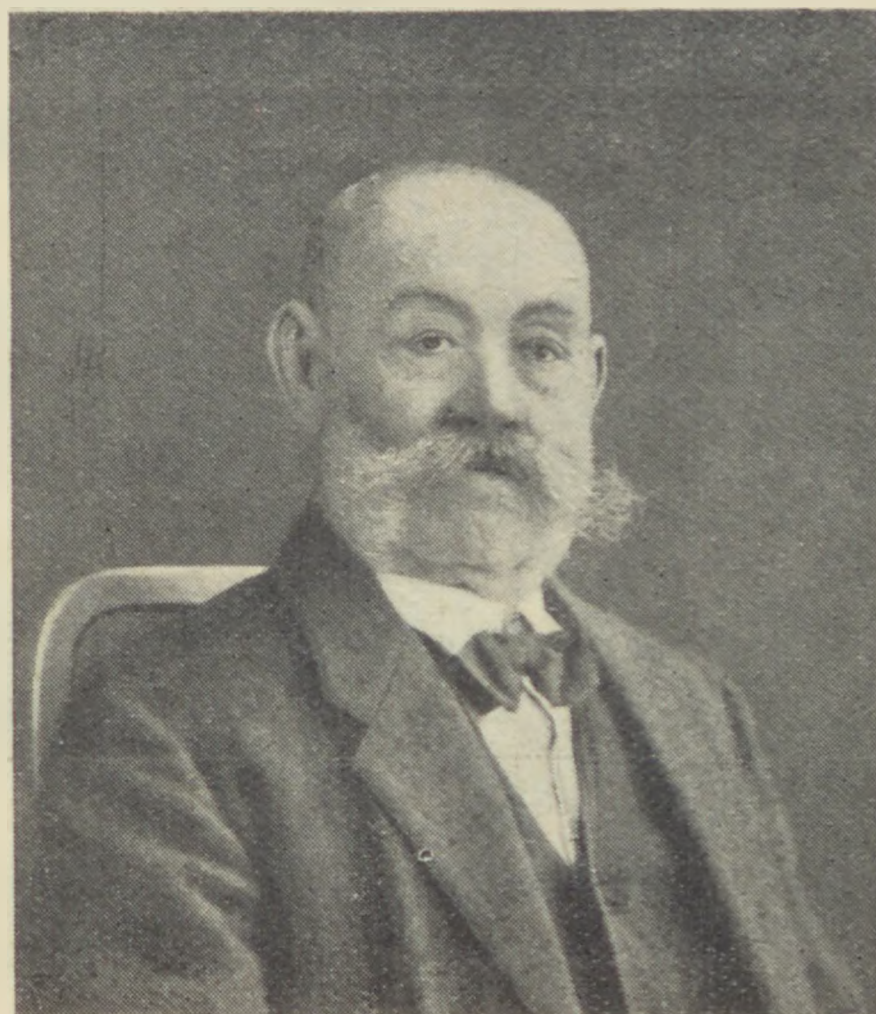
Előrebaladit idény miatt leszállított árak!

Baumhorn Lipót műépítész

Friss Irén operaénekesnő
aki a Mult és Jövő januári
kulturstjén zsidó népdalokkal
aratott sikert

Heller Adolf az utolsó Radeczky-huszár

BAUMHORN LIPÓT ÜNNEPLÉSE. Baumhorn Lipót, a legmonumentálisabb magyarországi zsidó templomok építője, a szegedi városháza, az Iparművészeti Múzeum és sok ismert középület alkotója most építette fel a huszonötödik zsidó templomot, a Bethlen ténit. Ez alkalommal meleg ünnepségekben részesítették az építés művészt. A hetedik kerületi templomkörzet és a Liget Club számos tagja, dr. Hajdu Marcel hitk. alelnök, Bánó Dezső, Vértess Emil előjáró, Eppler Sándor főtitkár, Bokor Izsó hitk. tanácsos vezetésével, üdvözölték. Művészi verteüst serleget adtak át az ünnepeltnek. Dr. Hajdu üdvözlőbeszédében kiemelte, hogy milyen jelentős értékekkel gazdagította Baumhorn a magyar architektúrát, kivált egyházi téren Budapesten és nagyszámú vidéki város uccáin és terein. Ezután Bánó Dezső köszöntötte az ünnepeltet barátai nevében. Baumhorn Lipót Kishéren született 1862-ben. Tizenkét évig volt Lechner Ödön munkatársa. 1887-ben építette az első templomot Esztergomban. Az utolsó három templomnál segítőtársa volt veje, Somogyi György építőművész.

KISS ARNOLD ELŐADÁSA. A Pro Palesztina legutóbbi ülésén a Pesti Hitközség Goldmark-termében Kiss Arnold igen érdekes előadást tartott a kereskedelmi fogalmak és mozgalmak fejlődéséről a zsidó Ókorban. Különösen tanulságos volt a bibliai vonatkozások megvilágítása. Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos a közönség háláját tolmácsolta a tudós költőpapnak.

DR. KAHÁN NISZON ELŐADÁSA KASSÁN. A cseh-szlovákiai Keren Hajeszod-akció sikeres megindítása érdekében a központi vezetőség felkérte dr. Kahan Niszont, hogy Kassán előadást tartson a Palesztina-munka problémáiról és eredményeiről. A gyűlésen jelen volt az egész kassai zsidóság. Dr. Kahan lelkes fejtegetéseit nagy siker kísérte.

DR. VADAS JENŐNÉ ELŐADÁSA A NEWYORKI RÁDIÓBAN. Dr. Vadas Jenő tel-avivi ügyvéd felesége meghívást kapott Amerikába a palesztinai munka ismertetésére. Számos egyesületben ismertette az új szentföldi generáció munkáját, majd a rádió meghívására itt is hosszabb előadásban hívta fel a figyelmet a Cion-építők törekvéseire és lélekemelő eredményeire. „Hálatelt szívvel mondom köszönetet a mi jó Teremtőnknek, hogy megengedte ismer-

nem e perc boldogságát, amelyben a láthatatlan étherhullámokon végigfuthat egész Amerikában az én hangom. Keresi a Ti szíveteket, hogy megnyissa és elültesse benne a haza utáni vágyat és szeretetet: hogy felismerhessétek kötelességeket az újraéledt Palesztinával szemben. Tel-Avivból jöttem ide, az első zsidó városból, a mi gyönyörű kis Párizsunkból. Mi, akiket nem csábított Amerika, a lehetőségek hazája, mi csak a próféták földjének hallottuk hívó szavát. Mi visszatértünk a földhöz, amelytől elvettünk. Mi, akik célt és tartalmat kerestünk az életünk számára, mert a galuth kiűrtett belőle mindent, ami zsidó, mi ott újraéledtünk és megtaláltuk az életünk célját.“

LLOYD TRIESTINO

LLOYD TRIESTINO, MARITTIMA ITALIANA ÉS SITMAR
EGYESÜLT HAJÓSTÁRSASÁG

EREC JISROELBE

1932 március 9—28-ig nagy társasutazást rendez
Triestből

Részvételi díj a hajóutazással és a palesztinai
tartózkodás minden költségével együtt

816 pengő

az „ADRIA“ és „CARNARO“ pompás óceánjáró hajókkal,
elsőrangú, szigorúan rituális ellátással, a Szentföldön kifo-
gástalan elhelyezéssel

Nagy kirándulások, autóturák, tíz napon át Erec Jisroel
minden részébe, az Agudas Jisroel szakavatott vezetőivel

Jelentkezés február 15-ig
Bővebb felvilágosítással szolgál és prospektust küld
LLOYD TRIESTINO, Budapest, VII., Thököly-út 2

Szombattartó szappangyárnál vásároljunk

lelkiismerete, ruhája tiszta lesz, ha „Menorah” orth. kóser szappant vesz

Menorah
ארטה כשר
szappan
és
mosópor

Rauchwenger
salgótarjáni szappangyár

PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉRŐL

Hevesi Simon dr írja Patai József „Herzl”-könyvéről:
„Gyönyörű alkotás ez a hatalmas díszmű. Rendkívül színes, gazdag és lebilincselő könyv. Lélekkel és szívvel van írva. Van nekem egy német könyvem Herzlről, de ez sokkal melegebb. A magyar zsidó irodalomnak nagy gazdagodását jelenti ez a mű. Miután Herzl maga a magyar zsidóság szülötte, aminthogy a magyar zsidóság az egész világ zsidóságának sok nagy embert adott: szükséges volt, hogy Herzlnek ily nagyszabású életrajza magyar nyelven lásson napvilágot és jó volt, hogy azt Patai József írta meg, mint arra leghivatottabb mestere a tollnak.”

Kiss Arnold írja:

„Gyönyörű szép könyv. Remek, poétikus, stílusos, mély megértése, klasszikus formái valósággal halhatatlanná teszik a nagy művet és Patai József nevét. Kívánom, legyen nagyon sokáig díszünk, büszkeségünk, Herzl egyik legigazibb, legméltóbb, legnagyobb prófétája.”

Dr Fodor Lajos írja az „Országos Egyetértés”-ben:

Híres, nagy emberek életrajza a legérdekesebb és legkedvesebb olvasmányaim közé tartozik, de még soha életrajz annyira nem tudott elnyűgözni és elbűvölni, mint Patai József „Herzl”-könyve. A legmesteribb ecsettel rajzolta meg Herzl portréját... Életének mozaikdarabjaiból saját magából, az ő írásaiból, beszédeiből és tetteiből állította össze Patai József az életrajzot és ezzel olyan hatalmas emléket állított, hogy mi gyalogló emberek csak a döbbenet érzésével, ünnepi meghatottsággal és elbűvölten tekintünk e művészi alkotásra.

...Az életrajznak úgyszólván minden oldala gyöngyszem és egy életre szóló tanulság és buzdítás... Csak a szeretet és hála érzésével gondolok Pataira, hogy megajándékozott bennünket e nagyszerű munkával, egyben hálával gondolok a Pro Palesztina Szövetségre, mely lehetővé tette, hogy ez az aere perennius emlékmű létesíttessék, melyre büszke lesz mindig a magyar zsidóság, mely legnagyobb fiának legszebb emléket állította, hogy abból önérzetet, öntudatot és hitet merítsenek.”

Megrendelhető a kiadóhivatalban: Vilmos császár-út 34.

KULTÜREST TAPOLCÁN. Dr Benoschofsky Imre budai rabbi Tapolcán értékes előadást tartott „Párizsi zsidó emlékek” címmel. Különösen megragadta hallgatóságát a portugál zsidó templom tischó beávi hangulatának festése, szembeállítva a koloniális kiállítás Palesztina-pavillonjában látott felemelő hatású, új zsidó pezsdülő élettel. Ebből meríthet a mai szenvedő zsidóság erőt és kitartást. Az előadásnak dr Halpert Salamon főrabbi bevezető és hangulatos befejező szavai nyújtottak méltó keretet.

STRAUSS ADOLF ELŐADÁSA. A Pro Palesztina egyik legutóbbi ülésén dr Strauss Adolf a zsidó művészet anyagáról tartott igen érdekes előadást. Rámutatott arra, hogy a Bibliában történik meg először, hogy egy művészt a nevén neveznek meg az ókorban. Ami a művészetnek különös megbecsülését jelenti. A görögöknél ez csak később történik meg és akkor sem terjed ki az iparművészre. Ismertette Strauss professzor a bibliai művészet fejlődését, majd a diaszpóra különböző zsidó művészeti irányait. Patai József elnöki megnyitójában és zárószavában melegen megköszönte és méltatta Strauss professzor működését.

NORDAU HALÁLÁNAK ÉVFORDULÓJÁN, svát 5-én a Hősök Templomában Jahrzeit-mécses gyújtottak מאיר שמחה בן רוזא nevére és Südfeld Alfréd budapesti gyáros, Nordaunak legközelebbi férőroka, kadist mondott. Ez volt az első és egyetlen halk Nordau-ünnepély a nagy író és zsidóvezér szülővárosában.

AZ ELSŐ AVATÁSRÓL érkezett lapzártá után a Jeruzsálemi Egyetemtől héber meghívó Heller Bernát professzorhoz.

„PALESZTINÁBAN NŐHIÁNY VAN”. Ezen a címen közöl cikket a jeruzsálemi „Doar Hajom” című nagy napilap Kiszlev 24-iki számában, Uri Kiszri tollából. A legutóbbi népszámlálásból indul ki, amely hivatalosan is megállapította, hogy míg az egész világon, főképp a világháború óta lényegesen több a nő, mint a férfi, sőt egyes országokban öt nő is esik egy férfira, Palesztinában a következő népdal járja:

Reggel, reggel — —
Ifjak vannak sereggel,
Míg a lány oly ritka,
Ez drágaságuk titka.

A népszámlálás statisztikája kimutatta, hogy Palesztinában 7000-rel több a férfi, mint a nő. Csak Tel-Avivban egyenlítődik ki a szám, miután úgylátszik, a városnak nagy vonzóereje van a nőkre.

Perzsa szőnyeg

Antikbutor

Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTIART R. T.

IG.: STERNBERG Z. J.

VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

PATAI-EST TORNALÁN (Slovensko). A „Mirjam” zsidó leányegylet Tornalán fényes sikerű Patai-estet rendezett. A költőt az állomáson *Reinicz Miklós* vendéglátó házigazda és dr. *Reichmann Ernő*, a Mirjam titkára üdvözölték. Délután dr. *Kende Dezsőné*, a Mirjam védnöknője házában gyűltek össze a költő tiszteletére. A Patai-est a Fehér ló-szálló nagytermében folyt le. *Reinicz Margit*, a Mirjam elnöknője keresetlen szavakkal, talpraesett beszéddel üdvözölte Patait, akit a nagyszámú közönség lelkes ovációban részesített. Majd *Reinicz Ica* héber költők verseit szavalta, Patai fordításában, nagy tetszést aratva. Ezután a költő lépett a pódiumra és feszült érdeklődés közepette képet adott a mai szentföld életéről, kultúrájáról. A közönség percekig ünnepelte a vendéget. Majd *Vasvári Mancsi* Patai megzenésített verseit énekelte *Reinicz Ica* zongorakísérete mellett, oly sikerrel, hogy számát meg kellett ismételnie. Befejezésül *Ungár Böske* Patai-verseket szavalt mély hatással. Az estély után tea volt a költő tiszteletére, akit mindvégig meleg szeretettel vettek körül.

(Dr. R. E.)

HALÁLOZÁS

Kluger Salamon

Kluger Salamon, a mult század egyik leghíresebb decisorának unokája Tebeth hó 5-én 53 éves korában elhunyt. Egyetlen cél lebeggett állandóan szeme előtt: nagynevű őse, a közismert brodyi „maggid” még kiadatlan munkának sajtó alá rendezése. Tanulmányainak és ennek a kegyeletes, de rendkívüli nagy szakértelmet igénylő munkának szentelte éjjelét, nappalát. *Cion fejlődése és virágzása szent ügye volt*, erről tesz tanúságot hatalmas végrendelete, amelyben világhírű nagyatyjának még ezideig

kiadatlan, 60 kötetet kitevő homiletikai magyarázatait és 100 kötetből álló responsumait a jeruzsálemi nemzeti könyvtárnak ajándékozta. A feltámadó Szentföld iránti szeretetét és mélyen átértett vallásosságát fogják örökké hirdetni maga szerkesztette sírköfeliratának megható sorai is, melyek poétikus tartalmukkal megindítóak.

Alpár Mór nyug. polg. isk. tanár 72 éves korában Tapolcán elhunyt. Nagytudású tanférfit volt, aki klasszikus tudása mellett szeretettel foglalkozott a biblia tanításának modern alapokra fektetésével. Nagyszámú tanítványa, tisztelői, kartársai és egyetlen fia, dr. *Alpár János* fogorvos kísérték örök pihenőhelyére.

Zoór Dénesné, szül. *Neumann Hermina*, a cakoveci (Csáktornya, Jugoszlávia) Neumann S. utódai cég egyik beltagjának felesége december 23-án 43 éves korában 25. évi boldog házasság után Gráchan elhunyt. 25-én temették Cakovecen az egész város óriási, osztatlan részvéte mellett. Dr. *Grünwald Illés* cakoveci rabbi magasszárnyalású, megindító gyászbeszéde után a sírnál a cég egyik munkása megható szavakkal búcsúzott el a mindig jóságos szívű és segítségre álló főnöknőtől.

IFJ. KLEIN SÁMUEL ORTH. KÓSER FALATOZÓ- és kifőző-üzletemet Gyöngyösön (Luby-házban), Markovics és Steinitz cipőüzletek mellé helyeztem át. Kitűnő házikoszt, kereskedelmi utazók részére olcsó árak.

של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

ez évben ismét készíti az ismert kitűnő minőségben, szigorúan rituális előírás szerint

SCHREIBER SIMON

egri fő tisz t. fő rabbi ú r felügyelete alatt a

FRANCK HENRIK FIAI R. T.

Iroda :

**Budapest, I.
Budafoki-út 64**

Levélcím

**Budapest 113.
Postafiók 5.**

Telefon : **68-8-44
68-8-45**

HÁZASSÁG

Január 24-én (vasárnap) *Schreiber Fülöp* házasságot kötött *Krausz Irénkével* Sárbogárdon.

Schwarz Kornélkát eljegyezte *Schwarz József* Maldemati (Amerika) főrabbi fia.

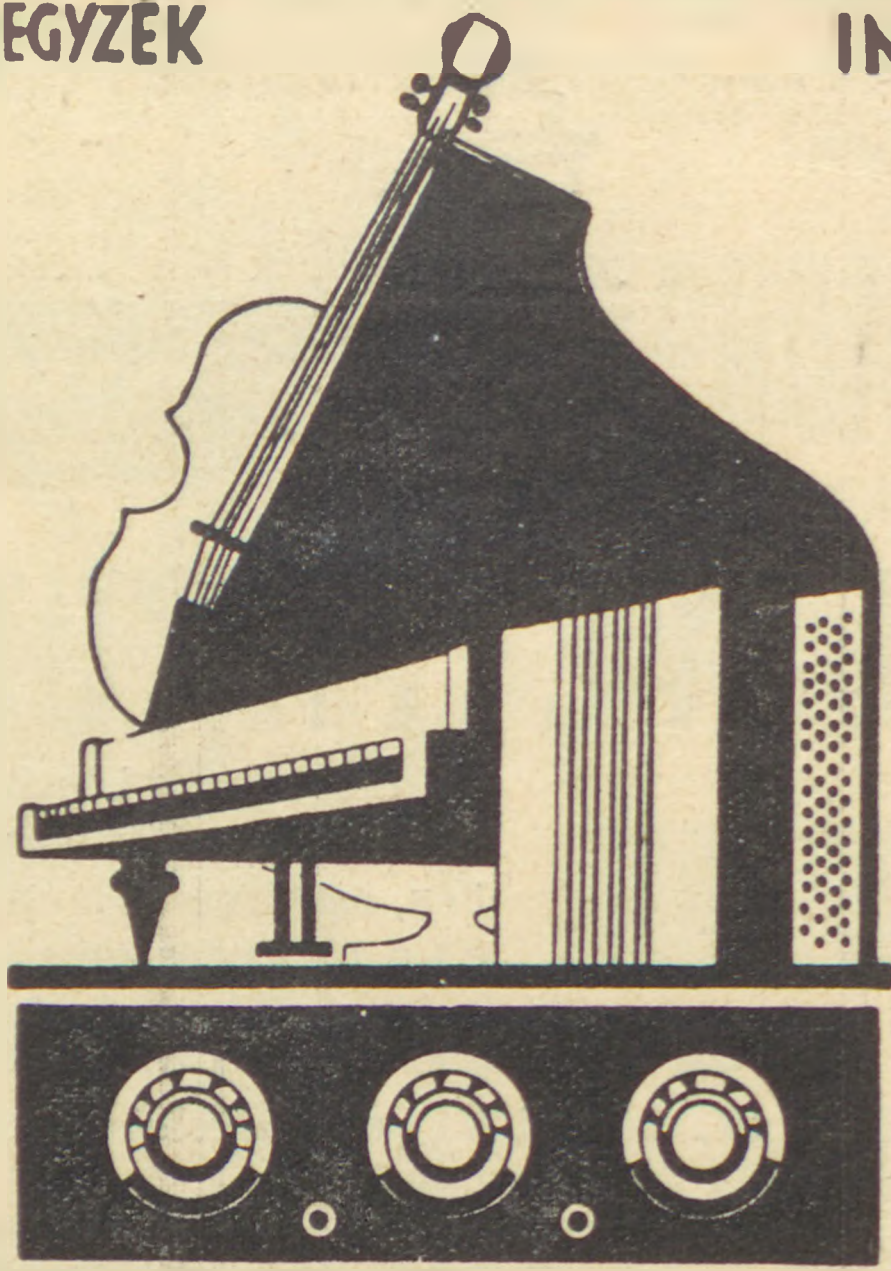
Bácskai Babyt Budapest, eljegyezte *Bartók Imre* Budapest. (Minden külön értesítés helyett)

KITÜNTETÉS. Dr. *Rosenak Miksának*, az orth. Chevra Kadisa Bíró Dániel kórháza igazgató-főorvosának a közegészségügyi szolgálat terén sok éven át kifejtett értékes munkássága elismeréséül a magyar királyi egészségügyi főtanácsosi címet adományozta a kormányzó.

Dr. KERTÉSZ MANÓ tanár, a budai izr. hitközség tanügyi előljárója nyerte el idén a Baumgarten alapítvány 1000 pengős tudományos díját. Dr. Kertész Manó a Mult és Jövő munkatársa, legutóbb egyik tudományos munkájával az Akadémia díját nyerte.

OKL. IZR. TANÍTÓ, 30 ÉVI GYAKORLATTAL, kitűnő működési bizonyítványokkal, magyar, német és héber tanításra, barmicvah-előkészítésre, valamint óra- vagy egészsznapi könyvelésre ajánlkozik. Cím: Fényes Ármin, IX., Lónyay ucca 23, I. 8.

HANGSZER-ZONGORA-RADIO-GRAMOFON
ÁRJEGYZÉK INGYEN

Sternberg
HANGSZERGYÁR-BUDAPEST VII. RÁKÓCZI-Ú. 60

B U D K O

EREDETI FAMETSZETEI

megtekinthetők és megszerez-
hetők a **Mult és Jövő**
Művészeti Szalónjában

V., Vilmos császár-út 34. I. em.

Bekötési táblák és tartalomjegyzék a
Mult és Jövő 1931. évfolyamához
Kapható a kiadóhivatalban: Vilmos cs.-út 34

POLLÁK SAROLTA

kosmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálak kiirtása
arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bőrletrendező arc-
ápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE” krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít fehérit.
Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrássy-út 38, I. em. Párisi áruházzal szemben

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos végállomás
a Farkasrétti szidótemetővel szemben
Telefon: Aut. 572-59

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza.

Ritka alkalom!

A házat eladom
esetleg az üzlettel
együtt is. A raktá-
ron levő kész sír-
köveket a költöz-
ködés költségessé-
ge folytán egyen-
ként is minden
elfogadható árért
eladom.

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88
(saját ház) Telefon: 515-81

NEOLOG

KUFFLER כפר עטר

Vilmos császár-út 39. Hapós-utca sarkán Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut. 187-57

Étlapszerint
választható **menü** délután **1.80**

Este 1.60 leves, sült, tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napi bérletjegynél külön engedmény. Összejövetelek és
lakodalmak részére külön terem. Menürendszer alapján is!

Finom

téli kabátok
városi bundák

feltűnő olcsó árban és nagy választékban

F. M. Miksa

(Ezelőtt Kohn Heilmann és Fiai, cs. és kir. udvari szállítók)

Budapest, IV., Károly-körút 12. sz.

Mértékutáni elsőrendű uriszabóság

„Mult és Jövő”-re való hivatkozással engedmény!

ZSOLDOS

Előkészít polgári és középiskolai magánvizsgákra, érettségire
Budapest VII., Dohány utca 84 * Telefon: Jókai 424-47

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

EZÜST díszműáru, evőeszközök gyári árban

SCHLEIFER ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435-28

GROSZ LIPÓT

uriszabó terméi

BUDAPEST

VI., Vilmos császár-út 17. sz.

Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű angol szöveteket tart * Szabása a divatnak teljesen megfelelő * Kiállításuk elsőrendű, a legkényesebb ízlést is kielégíti * Árak rendkívül mérsékelték Fazonmunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jól kap

Dolgoztassanak szombattartó zsidó nyomdában

Mindenkinek nyomtatványt legolcsóbban készít

SPITZER ALADÁR KÖNYVNYOMDÁJA

Budapest, VII., Hernád-utca 22

Hangszerek, zongorák részleteire is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 89

Templomi himzések

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,

Kossuth Lajos-utca 3.

Telefon: Aut. 856-32

Fürth A. Marcel

lakástakarító és főregisztráló vállalat

Budapest, VII., Rottenbiller-utca 37/6
(Odeon-ház)

Telefon: J. 465-78

Elsőköltséges munka * Prima referenciák

HOFFMANN

KÉPKERETGYÁR BUDAPEST

IV., KÁROLY-KÖRÚT 28.

IV., GERLÓCZY-UTCA 5.

TELEFON:

892-39.

893-05.

SIRKÓVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sírkőraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és
Keddnap zárva

Egyedüli szombattartó a

»Favorit« Gőzmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VI., Paulay Ede-utca 51.

Telefon: 270-14

Háztól és házhoz
szállítás. Vidékre
külön póstaosztály

Üzlethelyiséggel rendel-
kező egyéneknek helyben
és vidékre képviselőket adok

STRASSER MANÓ

LAKBERENDEZŐ, KÁRPITOS
ÉS DÍSZÍTŐ

Készít: egyszerű és ipar-
művészeti lakásberendezé-
seket, valamint javításokat
és átalakításokat!

BUDAPEST,
IX., ULLÓI-ÚT 9.
TELEFON: 864-78

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

Klein Antal

divatáruházában

Budapest, VII. ker., Király-utca 53. szám.
(Akácfa ucca sarok)

Árverés

vásárolt következő tárgyak kerülnek

ma eladásra:

Pénzkölcsönközvetítő-nél

BÁLVÁNY-UTCA 23

- Perzsaszőnyegek, Bronzok
- Antik és modern butorok
- Festmények, Porcellánok
- Varro- és írógepek
- Antik zenélőórák
- Régi poharak, csészék

Megjelent a Mult és Jövő
1931. évfolyamának

TARTALOMJEGYZÉKE

Az 1931-es eredeti bekötési
tábla ára a 8 oldalas tartalom-
jegyzékkel együtt 3.— pengő

Megrendelhető a kiadóhivatalnál, V., Vilmos császár-út 34. sz.

Az a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fluruha,
Leány- és fiukabát**

LITZMANN IRMA

Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

DÖMPING

áron vehet elsőrendű

BUTORT

Hálósobák P 300

Ebédlok . . P 550

Rekamier . P 180

KLEIN DÁVID

Nagymező-utca 36

JAKOBI G. LAJOS
URISZABÓ

Budapest, VI. ker.,
Podmaniczky-utca 6
Telefon: Aut. 153-94

Bőrönd és egyéb átalakítás miatt

MOST

a Muzeum-körúti CSÁNGÓ bőröndösmesternél
önköltségi áron alul is vásárolhat

Óvakodjék silány utánzattól, mert az eredeti CSÁNGÓ bőröndös-
mester készítményeit 26 év óta csak a Muzeum-körút 5. alatti
üzletében árusítja! Fióközlete nincs, hasonló nevű céggel nem azonos!